

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
Krimināltiesisko zinātņu katedra

Bakalaura darbs

Aizstāvis kriminālprocesā Latvijā

6.semestra studente

Kristīne Krūmiņa

kk07011

Zinātniskais vadītājs

Mag.iur. Jānis Maizītis

Rīga, 2010

Satura rādītājs

Ievads.....	2
1. Aizstāvja jēdziens.....	4
2. Aizstāvība.....	7
2.1. Obligātā aizstāvība	11
2.2. Valsts nodrošinātā juridiskā palīdzība.....	14
3. Aizstāvja tiesības un pienākumi.....	21
3.1. Aizstāvja tiesības.....	21
3.2. Aizstāvja pienākumi	24
3.3. Aizstāvis atsevišķā procesā	27
3.4. Aizstāvis pirmstiesas procesā.....	28
3.5. Aizstāvis pirmās instances tiesā	30
4. Aizstāvja disciplināratbildība	33
5. Samaksa par aizstāvja palīdzību	38
Kopsavilkums	40
Annotation.....	42
Avotu saraksts	43

Ievads

Autore izvēlējās tēmu par aizstāvis kriminālprocesā Latvijā, jo vēlējās izpētīt aizstāvja tiesības un pienākumus gan pirmstiesas procesā, gan tiesas procesā. Tāpat arī vēlējās izpētīt aizstāvja jēdzienu un tā būtību. Apskatīt, kā veidojas aizstāvja attiecības ar aizstāvāmo personu, kādi šķēršļi var pastāvēt šo attiecību izveidošanā.

Aizstāvis ir advokāts, kurš veic personas, pret kuru uzsākts process aizstāvību tiesā. Sniedz tai juridiskas konsultācijas un aktīvi piedalās lietas vešanā.

No Satversmes 92.panta pirmā un ceturta teikuma kopsakarības izriet, ka ikvienam ir tiesības uz advokāta palīdzību, saprotamas kā subjektīvās tiesības uz kvalificētas juridiskās palīdzības saņemšanu, proti, personai nolūkā aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā ir tiesības saņemt tai nepieciešamo juridisko palīdzību no personam, kas ir ieguvušas attiecīgās zināšanas un iemaņas.¹

Aizstāvja tiesības un pienākumus regulē Latvijas Republikas Kriminālprocesa likums, kurš salīdzinot ar Kriminālprocesa kodeksu sniedz aizstāvim daudz plašākas tiesības un pienākumus. Tādejādi garantējot personai, pret kuru uzsākts kriminālprocess pilnvērtīgas tiesības uz aizstāvību.

Pirmajā nodaļā tiks aprakstīts un izpētīts aizstāvja jēdziens, tāpat uzskaitītas personas, kuras drīkst būt par aizstāvi kriminālprocesā.

Otrajā nodaļā tiks aprakstīts aizstāvības jēdziens un aizstāvības princips, veidi kā tiek nodrošināta aizstāvība, kādos gadījumos aizstāvība ir obligāta un, kādos gadījumos valsts sniedz juridisko palīdzību.

Trešajā nodaļā tiks aprakstītas aizstāvja tiesības un pienākumi, tāpat arī gadījumi, kuros aizstāvis nedrīkst īstenot aizstāvību pār personu, pret kuru uzsākts process konkrētajā kriminālprocesā un, kā izpaužas aizstāvja imunitāte. Tāpat arī tiks aprakstītas aizstāvja darbības pirmstiesas procesā. Tātad, tiks izpētītas darbības, kuras aizstāvis pilntiesīgs veikt nepārkāpjot likumā noteiktās normas un netraucējot pārējo kriminālprocesā iesaistīto personu darbam un nepārkāpjot savas tiesības. Tiks aprakstīts kā tiek sagatavota aizstāvības runa un uz ko tā balstās.

---

¹ Vildbergs H. J., Feldhūne G., Atsauces Satversmei, Rīga: Latvijas Universitāte, 2003. – 93.lpp.

Ceturtajā nodaļā autore aprakstīs kā iestājas aizstāvja disciplinārbildība, kas to piemēro un kādos gadījumos aizstāvis tiek izslēgts no Zvērinātu advokātu skaita.

Piektajā nodaļā tiks aprakstītas aizstāvāmās personas saistības attiecībā pret aizstāvi, kas saistītas ar samaksu par aizstāvja pakalpojumiem. Tāpat arī tiks aprakstīti dažādi advokātu ētikas kodeksa principi, uz kuriem aizstāvim būtu jābalstās jautājumos, kas saistīti ar samaksu par tā pakalpojumiem.

Darbs tiks balstīts uz dažādiem normatīvajiem aktiem, kas nosaka aizstāvja statusu kriminālprocesā, kas spēkā Latvijas Republikā. Tāpat tiks izpētīti dažādi profesoru atzinumi un tēzes par aizstāvi kriminālprocesā un par problēmām šajā jautājumā, kā arī to iespējamiem atrisinājumiem.

1. Aizstāvja jēdziens

Kā teikts Latvijas Republikas Kriminālprocesa likumā, aizstāvis ir Latvijā praktizējošs advokāts, kas kriminālprocesā, noteiktā tā stadijā vai atsevišķā tā procesuālā darbībā īsteno tādas personas aizstāvēšanu, kurai ir tiesības uz aizstāvību.

Par aizstāvi kriminālprocesā var būt:

- 1) Zvērināts advokāts,
- 2) Zvērināta advokāta palīgs,
- 3) Eiropas Savienības dalībvalsts pilsonis, kurš ieguvis advokāta kvalifikāciju kādā no Eiropas Savienības dalībvalstīm,
- 4) Ārvalsts advokāts (izņemot 3.punktā minēto) saskaņā ar Latvijas Republikai saistošu starptautisko līgumu par juridisko palīdzību.²

Tātad, aizstāvis ir advokāts, kurš realizē aizstāvību pār personu, pret kuru uzsākts process. Aizstāvis dara visu iespējamo, pildot savus pienākumus un izmantojot visas tam piešķirtās tiesības, lai mazinātu personas, pret kuru uzsākts process vainu, kā arī lai mīkstinātu viņas atbildību noteiktajā kriminālprocesā vai attaisnotu pilnībā.

Viena no svarīgākajām personas, pret kuru uzsākts process konstitucionālajām tiesībām ir tiesības pieaicināt savu likumisko tiesību aizstāvībai aizstāvi. Iztirzājot jautājumu par aizstāvi, tā tiesisko statusu kriminālprocesā, ir pareizi jāizprot un jāvadās pēc tā, ka aizstāvja tiesiskā statusa, viņa funkcijas reglamentācija Kriminālprocesa likumā nav patvaļīga, bet likumsakarīgi pamatota ar kriminālprocesa konkrēta tipa tiesisko būtību.

Pieminēšu, ka pats aizstāvis netiek uzskatīts par kriminālprocesa dalībnieku, jo nav kriminālprocesuālo normu adresāts. Taču, kaut arī aizstāvis pats netiek pakļauts kriminālizmeklēšanai, viņam ir dotas tiesības aktīvi ietekmēt kriminālprocesa gaitu, pilnvērtīgi piedaloties aizstāvāmās personas pusē un īstenojot aizstāvāmā intereses.

Lai turpinātu iztirzāt aizstāvja jēdzienu, ļoti būtiski būtu noteikt un definēt, kas tad ir advokāts, jo advokāta loma šeit ir ļoti svarīga.

Latvijas Republikas Advokatūras likuma 3.pantā ir paskaidrots jēdziens „advokāts”. Tātad advokāts ir neatkarīgs un profesionāls jurists, kas sniedz juridisko palīdzību, aizstāvot

---

² Kriminālprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis 2005.gada 1.oktobris, Nr.74 (3232).

un pārstāvēt tiesā, pirmstiesas izmeklēšanā personu likumīgās intereses, sniedzot juridiskas konsultācijas, gatavojot juridiskus dokumentus un veicot citas juridiskas konsultācijas.³

Juridisko terminu vārdnīcā jēdzienu „advokāts” skaidro šādi – jurists, kas sniedz juridiskus padomus un sagatavo dokumentus juridiskajos jautājumos klientam, pārzina klienta juridiskās lietas; ja nepieciešams, arī uzstājoties viņa interesēs civilajās, kriminālajās vai administratīvajās lietās un tiesvedībā.⁴

Salīdzinot šos jēdzienus, secinu, ka „advokāts” ir daudz plašāks jēdziens nekā „aizstāvis”, jo advokāts var būt arī pārstāvis cietušajai pusei kriminālprocesā, bet aizstāvis var būt par pārstāvi vienīgi apsūdzētajai pusei. Tātad, visi aizstāvji ir advokāti, bet ne visi advokāti ir aizstāvji.

Advokāta loma kriminālprocesā ir ļoti nozīmīga. Jo vispusīga, pilnīga un objektīva lietas apstākļu izmeklēšana ir atkarīga no advokāta kvalificētām un savlaicīgām darbībām apsūdzētā aizstāvības īstenošanā. Tāpēc ir svarīgi, kārtīgi apdomāt savu advokāta izvēli.

Par Zvērinātu advokātu var būt personas, kas:

- 1) Ir Latvijas pilsoņi,
- 2) Ir ar nevainojamu reputāciju,
- 3) Ir sasniegušas divdesmit piecu gadu vecumu,
- 4) Saņēmušas valsts atzītu otrā līmeņa augstākās izglītības diplomu tiesību zinātnēs un ieguvušas jurista kvalifikāciju,
- 5) Prot valsts valodu,
- 6) Ieguvušas darba pieredzi, strādājot kādā no šādiem amatiem:
  - a) Tiesneša amatā,
  - b) Vismaz divus gadus – prokurora, zvērināta tiesu izpildītāja vai zvērināta notāra amatā,
  - c) Vismaz trīs gadus par advokāta palīgu,
  - d) Vismaz trīs gadus – augstskolas tiesību zinātņu specialitātes akadēmiskā personāla amatā,
  - e) Vismaz piecus gadus – citā juridiskās specialitātes amatā;⁵

Zvērinātam advokātam nevar būt vairāk kā viens palīgs. Izņēmuma gadījumos Latvijas Zvērinātu advokātu padome var atļaut darboties pie zvērināta advokāta vairākiem

³ Advokatūras likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993.gada 21.maijs, Nr.27.

⁴ Autoru kolektīvs, Juridisko terminu vārdnīca, Rīga: Nordik, 1998.- 8.lpp.

⁵ Advokatūras likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993.gada 21.maijs, Nr.27.

palīgiem. Šis ierobežojums neattiecas uz palīgiem, kuriem izsniegta apliecība par tiesībām vest lietas bez patrona pilnvarojuma.⁶

Krimināllietās zvērināti advokāti uzņemas aizstāvēt personu, pret kuru uzsākts process, vai nu pēc vienošanās ar to vai tās pārstāvjiem, vai procesa virzītāja, kā arī Latvijas Zvērinātu advokātu padomes uzdevumā. Zvērinātam advokātam aizliegts izpaust savas aizstāvējamās personas noslēpumus lietas vešanas laikā, kā arī pēc atbrīvošanas no lietas vešanas vai pēc lietas pabeigšanas. Tāpat viņam jānodrošina, lai šo prasību ievērotu arī viņa personāls.

Latvijā ir nodibināta Latvijas Krimināllietu advokātu biedrība.⁷ Šīs biedrības mērķis ir apvienot kriminālprocesos praktizējošus zvērinātus advokātus, kuri ieinteresēti paaugstināt aizstāvības kvalitāti un nodrošināt efektīvu aizstāvību kriminālprocesos. Biedrība paredzējusi aizstāvēt un pārstāvēt kriminālprocesos praktizējošu zvērinātu advokātu intereses un tiesības pašvaldību, valsts un sabiedriskajās interesēs. Biedrība vēlas veicināt vispārējo izpratni par kriminālprocesa, aizstāvību kriminālprocesos, sodu izpildes tiesībām, krimināltiesību jautājumiem. Tāpat, tā vēlas veicināt kriminālprocesos praktizējošu zvērinātu advokātu vienotību, kā arī nostiprināt to reputāciju un prestižu sabiedrībā.

Kopsavilkumā par visu apskatīto var teikt, ka Latvijā aizstāvību regulē Latvijas Republikas Advokatūras likums un Kriminālprocesa likums, jo tajos uzskaitītas visas aizstāvja tiesības un pienākumi, kā arī normas, kuras šīs tiesības noteiktajā kārtībā neparedz. Tāpat ir pietiekami izskaidrots aizstāvja jēdziens un tā statuss kriminālprocesā.

---

⁶ Meikališa Ā., Strada – Rozenberga K., Tiesu varas institūciju tiesības (shēmas), Rīga: 2001.- 91.lpp.

⁷ Latvijas Krimināllietu advokātu biedrība. Pieejams: <http://www.lkab.lv/lv/> [aplūkots 2010.gada 12.oktobrī]

2. Aizstāvība

Aizstāvība ir procesuāla darbība, kuras laikā ar likumā norādītiem un atļautiem līdzekļiem un paņēmieniem, noskaidro personas, pret kuru uzsākts process attaisnojošus vai atbildību mīkstinošus apstākļus un sniedz viņai visu nepieciešamo juridisko palīdzību.

Ir divi aizstāvības veidi:

- 1) Personīgā aizstāvība, ko savu tiesību un likumisko interešu aizsardzībai veic pati persona pret kuru uzsākts process.
- 2) Oficiālā aizstāvība jeb profesionālā aizstāvība, ko personas, pret kuru uzsākts process tiesību un likumisko interešu aizsardzībā veic aizstāvis.⁸

Saskaņā ar Kriminālprocesa likumu, principu līmenī paredzētas arī tiesības uz aizstāvību un tiesības uz sadarbību. Tiesības uz aizstāvību arī kriminālprocesa kodeksa darbības laikā tika raksturotas principu līmenī – kā aizstāvības princips. Kriminālprocesa likuma 20.pantā ir ietverts aizstāvības jēdziens, proti, ar aizstāvību likumdevējs sapratis:

- 1) Tiesības zināt, kādā nodarījuma izdarīšanā personu tur aizdomās vai apsūdz un
- 2) Izvēlēties savu aizstāvības pozīciju.

Aizstāvības princips kā kriminālprocesa princips nozīmē, ka personai, pret kuru uzsākts process tiek nodrošinātas tiesības uz aizstāvību, vienlaikus nosakot, ka šiem procesa dalībniekiem šīs tiesības ir noteiktas ne tikai likumā, bet ir arī paredzēti līdzekļi un veidi šo tiesību īstenošanai. Pienākums nodrošināt reālas aizstāvības iespējas ir izziņas izdarītājam, prokuroram un tiesnesim, kura lietvedībā atrodas lieta un kuriem ir jānodrošina personas, pret kuru uzsākts process iespējas ar likumīgiem līdzekļiem aizstāvēties, kā arī jāaizstāv tās tiesības.

Tiesības uz aizstāvību tiek nodrošinātas, arī aizliedzot procesa virzītājiem pierādīšanas pienākumu uzlikt personai, pret kuru uzsākts process, kā arī pielietot vardarbību liecību iegūšanā. Aizstāvības principu garantē vairāki kriminālprocesa institūti, piemēram, procesa virzītāju lēmumu un darbību pārsūdzēšanas iespēja, iespēja tikai tiesai atzīt par vainīgu personu utt. Aizstāvības princips tiek nodrošināts arī ar obligātās aizstāvības institūtu.⁹

---

⁸ Meikališa Ā., Kriminālprocesa tiesības, Vispārīgā daļa, 1. Grāmata, Rīga: Raka 2000.- 168.lpp.

⁹ Meikališa Ā., Kriminālprocesa tiesības, Vispārīgā daļa, 1. Grāmata, Rīga: Raka 2000.- 168.lpp.

Tā cilvēka procesuālo aizstāvību, kuram ir tiesības uz aizstāvību, var īstenot pati persona, kā arī viņas aizstāvis vai pārstāvis. Visām personām, kuras īsteno aizstāvību, ir tiesības nekavējoties uzaicināt aizstāvi un noslēgt ar viņu vienošanos. Šajā nolūkā ir tiesības saņemt no procesa virzītāja advokātu sarakstu un informāciju par tiesiskās palīdzības koordinācijas institūcijām, bez maksas izmantot telefonu aizstāvja uzaicināšanai, kā arī tikties ar aizstāvi bez īpašas procesa virzītāja atļaujas un bez laika ierobežojumiem apstākļos, kas nodrošina sarunas konfidencialitāti, saņemt juridisko palīdzību no aizstāvja procesuālo darbību laikā.¹⁰

Vēlos vērst uzmanību, ka garantija apsūdzētajam saņemt advokātu sarakstu ir jauna un tā ieviesta, stājoties spēkā Kriminālprocesa likumam.

Aizstāvības īstenošanas pamats ir kriminālprocesa veikšanai pilnvarotas amatpersonas likumā noteiktajā kārtībā, rakstveidā izteikts pieņēmums vai apgalvojums, ka persona izdarījusi noziedzīgu nodarījumu.

Personas, kurām ir tiesības uz aizstāvību:

- 1) Fiziskas personas, par kurām kriminālprocesā izteikts pieņēmums vai apgalvojums, ka tās izdarījušas krimināllikumā paredzētu nodarījumu:
  - Persona, pret kuru uzsākts process;

Pastāv reāla iespēja, ka konkrētā persona ir izdarījusi izmeklējamo noziedzīgo nodarījumu, tātad kriminālprocesu var uzsākt pret šo personu. No brīža, kad minētā persona tiek iesaistīta procesuālās darbības veikšanā vai procesa virzītājs atklātībai darījis zināmu informāciju par kriminālprocesa uzsākšanu pret to, tā iegūst procesuālās tiesības uz aizstāvību.

- Aizturētais;

Persona, kura likumā noteiktajā kārtībā īslaicīgi aizturēta, jo atsevišķi fakti dod pamatu uzskatīt, ka tā izdarījusi noziedzīgu nodarījumu. Persona aizturētā statusā iegūst arī faktiskās aizturēšanas brīdi.

- Aizdomās turētais;

---

¹⁰ Starptautiski zinātniski praktiskā konference, Kriminālprocesuālais taisnīgums, Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 2005.- 122.lpp.

Ja pierādījumu kopums dod pamatu procesa virzītāja pieņemumam, ka izmeklējamo noziedzīgu nodarījumu, visticamāk, izdarījusi konkrēta persona, viņš pieņem rakstveida lēmumu, ka persona atzīstama par aizdomās turēto.

- Apsūdzētais;

Persona, kura ar procesa virzītāja lēmumu saukta pie kriminālatbildības par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, pret kuru uzsāktā kriminālvajāšana nav izbeigta, kura nav attaisnota vai atzīta par vainīgu ar spēcīgu stājušos spriedumu. Viena un tā pati persona vienā kriminalprocesā nevar vienlaikus būt apsūdzētais un aizdomās turētais.

- Persona, pret kuru notiek process medicīniska rakstura rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanai;

Persona, kura noziedzīgu nodarījumu izdarījusi būdama nepieskaitāmības stāvoklī, bet saskaņā ar tiesu psihiatriskās ekspertīzes atzinumu var piedalīties kriminalprocesā par medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu noteikšanu, ir tādas pašas tiesības kā apsūdzētajam, izņemot tiesības atteikties no aizstāvja un tiesības uzstāties tiesas debatēs.

- Persona, pret kuru process izbeigts uz nereabilitējoša pamata;

Ja persona, pret kuru kriminālprocess izbeigts sakarā ar kriminālatbildības noilgumu vai amnestijas aktu, neatzīst savu vainu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, tai ir tiesības iesniegt sūdzību par izmeklētāja vai prokurora lēmumu par kriminālprocesa izbeigšanu tajā tiesā, kurai ir piekritīga attiecīgā noziedzīgā nodarījuma izskatīšana pirmajā instancē.

- Persona, pret kuru process izbeigts sakarā ar tādu apstākļu esamību, kuri izslēdz kriminālatbildību, ja šī persona apstrīd pašu Krimināllikumā paredzēto rīcību;

Ja kriminālprocess izbeigts sakarā ar to, ka persona nodarījumu, kam ir Krimināllikumā paredzēta nodarījuma sastāva pazīmes, izdarījusi, nepārkāpjot nepieciešamās aizstāvēšanas robežas, izdarot aizturēšanu, atrodoties galējās nepieciešamības stāvoklī, attaisnota profesionālā riska rezultātā vai izpildījusi noziedzīgu pavēli vai noziedzīgu rīkojumu, bet šī persona apstrīd faktiskos apstākļus, tai ir tiesības iesniegt sūdzību par izmeklētāja vai prokurora lēmumu tajā tiesā, kurai ir piekritīga attiecīgā noziedzīgā nodarījuma izskatīšana pirmajā instancē.

2) Juridiskas personas, par kuras interesēs darbošos fizisku personu kriminālprocesa laikā izteikts pieņemums vai apgalvojums, ka tā izdarījusi krimināllikumā paredzētu nodarījumu:

- Juridiska persona procesā par piespiedu līdzekļu piemērošanu;

Aizstāvības taktika un aizstāvības metodes grūti regulējamas ar likuma normām. Pie kam tiesību pielietojuma prakse bieži sastopas ar ne visai godīgiem aizstāvjiem, kas rada, pirmkārt, lielu kaitējumu profesijas prestižam, pašai tiesību sistēmai un pirmstiesas izmeklēšanai.¹¹

Lai aizstāvība būtu daudz efektīvāka ļoti svarīga sastāvdaļa ir attiecības starp aizstāvi un personu, pret kuru uzsākts process. Aizstāvamajai personai ir svarīgi, lai tā varētu uzticēties savam aizstāvim, lai aizstāvis tai pilnībā izskaidrotu lietas apstākļus un materiālus, kā arī lai aizstāvis pilnībā izmantotu savas tiesības un pienākumus, lai pilnvērtīgi sniegtu tai juridisko palīdzību.

Bez brīvprātīgi nodibinātām attiecībām ar klientu, nav iedomājama advokātu un citu juristu, kuri uz vienošanās pamata sniedz juridisko palīdzību ieinteresētajām personām, profesionālā darbība. Kaut gan advokāts, saskaņā ar Advokatūras likuma 5.pantu, likumā noteiktajos gadījumos ved lietas procesa virzītāju un Latvijas Zvērināto advokātu padomes uzdevumā, šis izņēmums skar tikai un vienīgi lietu vešanu un aizstāvību, bet neattiecas uz cita veida juridisko palīdzību (tādu kā juridiskās konsultācijas, dokumentu sagatavošana, citas juridiskās darbības). Tāpat līdz ar Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likuma spēkā stāšanos, šobrīd kriminālprocesa virzītājs par aizstāvi kriminālprocesā noteiktajos obligātās aizstāvības gadījumos, kā arī pārstāvi ir tiesīgs izvēlēties tikai no to personu vidus, ar kurām Juridiskās palīdzības administrācija ir noslēgusi attiecīgu līgumu.¹²

Veicot aizstāvību, advokātam ir aizliegts ar savu darbību vai bezdarbību kaitēt sava aizstāvamā interesēm. Advokātam profesionāli un atklāti jāizklāsta klientam savs viedoklis lietā, jāsniedz attiecīgā juridiskā palīdzība.

Advokāts nedrīkst atteikties no lietas vešanas, kuru tas uzņēmis, kā arī nedrīkst pārtraukt lietas vešanu brīdī, kad klients nevar atrast citu advokātu vai ir citi apstākļi, kuru dēļ klients paliek bez juridiskās palīdzības. No lietas vešanas, kuru tas uzņēmis, advokāts var atteikties tikai pēc klienta vēlēšanās un vienojoties ar to, bet ar Zvērinātu advokātu padomes piekrišanu arī citos izņēmuma gadījumos, ja ir pamatoti iemesli.

---

¹¹ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K., Kriminālprocess shēmās, A daļa, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2007.- 78.lpp.

¹² Voroncova A., Kad veidojas advokāta un klienta attiecības. Jurista Vārds, 2006.gada 18.jūlijs, Nr.28(431)

Tiesības aizstāvēties izbeidzas līdz ar kopējā apgalvojuma izteikšanas vai tiesas nolēmums spēkā stāšanās brīdi, ja nepastāv īpaši likumā noteikti apstākļi, kas dod tiesības tos apšaubīt.¹³

Aizstāvības tiesības šajos gadījumos nebeidzas, ja pastāv likumā noteikti apstākļi, kas dod tiesības apšaubīt tiesas nolēmumu vai kopējo apgalvojumu.

Pēc autores domām, aizstāvība ir pietiekoši atrunāta likumā un piešķir aizstāvamajai personai pietiekoši plašas tiesības aizstāvēt savas intereses tiesā un visās pārējās kriminālprocesa stadijās. Likuma normas, kuras aizstāv tiesības uz aizstāvību ir kā garantija, ka aizstāvamajam tiek nodrošinātas tiesības uz aizstāvību.

2.1. Obligātā aizstāvība

Tiesvedības interesēs, kā arī ievērojot personas, pret kuru uzsākts process likumiskās intereses, dažās krimināllietu kategorijās likumā noteikta obligātā aizstāvība, kas ir procesa virzītāju pienākums kriminālprocesa un aizstāvamās personas interesēs, obligāti gādāt par to, lai šai personai tiktu nodrošināts aizstāvis.¹⁴

Aizstāvja piedalīšanās kriminālprocesā ir obligāta:

- Ja tiesības uz aizstāvību ir nepilngadīgai vai rīcībnespējīgai personai, vai ierobežoti nepieskaitamai personai,
- Par medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu noteikšanu,
- Ja tas tiek turpināts sakarā ar pieteikumu par mirušas personas rehabilitāciju,
- Ja tiesības uz aizstāvību ir personai, kura fizisku vai psihisku trūkumu dēļ pati nespēj pilnībā izmantot savas procesuālās tiesības,
- Ja tiesības uz aizstāvību ir analfabētam vai personai, ar tik zemu izglītības līmeni, ka tā nevar pilnvērtīgi izmantot savas procesuālās tiesības,
- Kas notiek vienošanās procesa kārtībā no brīža, kad tiek uzsāktas pārrunas ar apsūdzēto par vienošanās slēgšanu;

Aizstāvja obligāta piedalīšanās kriminālprocesā neatņem personai, pret kuru uzsākts process tiesības atteikties no aizstāvja. Šāda atteikšanās pieļaujama tikai pēc pašas

¹³ Kriminālprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis 2005.gada 1.oktobris, Nr.74 (3232).

¹⁴ Meikališa Ā., Kriminālprocesa tiesības, Vispārīgā daļa, 1. Grāmata, Rīga: Raka 2000.- 223.lpp.

aizstāvāmās personas iniciatīvas, pēc viņas brīvas gribas. Atsakoties no aizstāvja, persona, pret kuru uzsākts process nezaudē savas tiesības uz aizstāvību. Ja persona lūdz pieļaut lietā aizstāvi, lūgums ir jāapmierina. Atteikšanās no aizstāvja nesaista izziņas izdarītāju, prokuroru un tiesu, ja no aizstāvja atsakās nepilngadīgais, kā arī persona, pret kuru uzsākts process, kas savu fizisko vai psihisko trūkumu dēļ pati nespēj izlietot savas tiesības uz aizstāvību.¹⁵

Latvijas Republikas Satversme nosaka, ka ikvienam ir tiesības uz advokāta palīdzību, tāpat arī ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses tiesnīgā tiesā, taču ne vienmēr tā ir, jo daļai sabiedrības šīs tiesības ir gan psiholoģiski, gan fiziski nepieejamas, tādēļ tiem pienākas likumā noteiktos gadījumos obligātā aizstāvība.

Analizējot obligātās aizstāvības gadījumus, atzīstams, ka to loks ir mainījies - ir izslēgti vairāki Kriminālprocesa kodeksā paredzēti gadījumi, kā arī ieviesti jauni. Obligātās aizstāvības gadījumi tika ietverti kriminālprocesa kodeksa 98.pantā un Kriminālprocesa likuma 83.pantā. Tā, piemēram, Kriminālprocesa likums vairs neparedz šādus obligātās aizstāvības gadījumus, ko paredzēja Kriminālprocesa kodekss:

- 1) Lietās par personām, kas neprot valodu, kurā notiek kriminālprocess;
- 2) Lietās par noziegumiem, par kuriem var piespriest nāves sodu;
- 3) Ja tiesājamo aizstāvības interesēs ir pretrunas un kaut vienam no viņiem ir aizstāvis.

Kriminālprocesa likumā savukārt ir šādi jauni obligātās aizstāvības gadījumi, kādi nebija paredzēti Kriminālprocesa kodeksā:

- 1) Ja tas tiek turpināts sakarā ar pieteikumu par mirušas personas rehabilitāciju;
- 2) Jatiesības uz aizstāvību ir analfabētam vai personai ar tik zemu izglītības līmeni, ka tā nevar pilnvērtīgi izmantot savas procesuālās tiesības;
- 3) Kriminālprocesā, kas notiek vienošanās procesa kārtībā no brīža, kad tiek uzsāktas pārrunas ar apsūdzēto par vienošanās slēgšanu.

Vairāki obligātās aizstāvības gadījumi ir formulēti nedaudz savādāk un/vai precizēti un/vai papildināti. Tā, piemēram, Kriminālprocesa kodekss paredzēja, ka aizstāvja piedalīšanās ir obligāta lietās par nepilngadīgo izdarītiem noziedzīgiem nodarījumiem, savukārt, Kriminālprocesa likums paredz, ka aizstāvja piedalīšanās ir obligāta kriminālprocesā, ja tiesības uz aizstāvību ir nepilngadīgai personai. Tādējādi, Kriminālprocesa kodeksa darbības laikā normas piemērošanā svarīgs bija personas vecums noziedzīga

---

¹⁵ Turpat.-224.lpp.

nodarījuma izdarīšanas laikā, bet šobrīd ir svarīgs vecums procesuālās darbības veikšanas laikā. Kriminālprocesa kodekss paredzēja, ka aizstāvim procesā jāpiedalās obligāti lietās par mēmiem, kurliem, akliem un citām personām, kuras savu fizisko vai psihisko trūkumu dēļ nespēj pašas izmantot savu tiesību uz aizstāvību. Savukārt, Kriminālprocesa likumā ietverta nostādne, ka aizstāvja piedalīšanās ir obligāta kriminālprocesā, ja tiesības uz aizstāvību ir personai, kura fizisku vai psihisku trūkumu dēļ pati nespēj pilnībā izmantot savas procesuālās tiesības, kā arī - ja tiesības uz aizstāvību ir rīcībnespējīgai vai ierobežoti pieskaitāmai personai.

No visiem jauninājumiem, kas ieviesti obligātās aizstāvības sakarā, vislielāko interesi un piesardzību izraisa prasība pēc obligātās aizstāvības personām „ar tik zemu izglītības līmeni”. Neapstrīdot faktu, ka tiešām būtu jānodrošina profesionāla aizstāvja līdzdalība procesā personai, kuras izglītības līmenis neļauj pilnvērtīgi uztvert notiekošo u.tml, tomēr būtu jāaizcina likumdevēju šo normu konkretizēt. Šobrīd jēdziens „tik zems izglītības līmenis” ir pārāk nekonkrēts un pārāk plaši tulkojams. Taču šis ir būtisks apstāklis procesā un procesa virzītāju (izmeklētājs, prokurors, tiesas sastāvs) dažāda uzskats par šī jēdziena tulkojumu var izrādīties izšķirošs procesa iznākumam. Piemēram, ja tiesas sastāvs uzskatīs, ka personai sakarā ar nepietiekamo izglītību bija nepieciešama obligāta aizstāvja piedalīšanās, savukārt izmeklētājs un prokurors šādu vajadzību nebūs saskatījuši, var rasties būtisks procesuālās formas defekts, kas var nopietni ietekmēt visu to pierādījumu pieļaujamību, kuri iegūti ar attiecīgās personas līdzdalību.¹⁶

Tātad, „zems izglītības līmenis” skaidrojams kā nepabeigta pamata izglītība, nepabeigta vidējā izglītība vai nepabeigta arodizglītība.

Šobrīd tiesību akti paredz, ka valstij normatīvajos aktos noteiktajos gadījumos ir jānodrošina personai aizstāvis, bet neatliekamajos gadījumos un kriminālprocesā noteiktajos obligātās aizstāvības gadījumos procesa virzītājam tas jāaizicina, ja persona nav vienojusies ar aizstāvi. Tāpat paredzēts, ka aizstāvis uzaicināms no to personu vidus, kas noslēguši juridiskās palīdzības līgumu ar Tieslietu ministrijas Juridiskās palīdzības administrāciju (JPA), taču vienlaikus Kriminālprocesa likumā paredzēts, ka līdz 2010. gada 1. janvārim procesa virzītājs par aizstāvi var uzaicināt arī advokātus, kas nav juridiskās palīdzības sniedzēji, t. i., personas, kuras nav noslēgušas juridiskās palīdzības līgumu ar JPA.¹⁷

¹⁶ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K., Pārmaiņu laiks kriminālprocesā. Jurista Vārds, 2006.gada 30.maijs, Nr. 21 (424)

¹⁷ Siliņa R., Aizstāvības nodrošināšanas modelis. Jurista Vārds. 2008.gada 29.janvāris, Nr.4 (508)

2.2. Valsts nodrošinātā juridiskā palīdzība

Ja persona sava mantiskā stāvokļa dēļ nevar uzaicināt aizstāvi, valsts nodrošina tai aizstāvību un lemj par aizstāvja darba samaksu no valsts līdzekļiem, pilnīgi vai daļēji atbrīvojot personu no tās.

Valsts nodrošināts aizstāvis piedalās lietā no uzdevuma pieņemšanas brīža līdz kriminālprocesa pabeigšanai, izņemot gadījumus, kad viņš tiek uzaicināts nodrošināt aizstāvību atsevišķā procesuālā darbībā. Aizstāvības veikšana atsevišķā procesuālā darbībā neuzliek advokātam pienākumu uzņemties aizstāvību visā kriminālprocesā.

Advokātam par valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības sniegšanu personai, kura nav noslēgusi vienošanos par aizstāvību, samaksas apmēru un ar valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības sniegšanu saistītos atlīdzināmos izdevumus, to apmēru un izmaksas kārtību nosaka Ministru kabinets.

Lēmumu par aizstāvja palīdzības apmaksāšanu no valsts līdzekļiem pieņem izmeklēšanas tiesnesis pirmstiesas procesā vai tiesa iztiesāšanā.

Tiesības uz atbrīvošanu no samaksas par aizstāvja palīdzību, kas tādā gadījumā tiek segta no valsts līdzekļiem, ir:

- 1) Personai, kuras mantiskais stāvoklis izslēdz iespēju samaksu par aizstāvja palīdzību nodrošināt no saviem līdzekļiem;
- 2) Personai, kura kriminālprocesā, kad aizstāvja piedalīšanās ir obligāta, nav vēlējies aizstāvi.¹⁸

Tiesības uz valsts nodrošināto juridisko palīdzību ir:

- 1) Latvijas pilsonim,
- 2) Latvijas nepilsonim,
- 3) Bezvalstniekam,
- 4) Eiropas Savienības pilsonim, kas nav Latvijas pilsonis, bet tiesiski uzturās Latvijas Republikā,
- 5) Ārzemniekam (tai skaitā bēglim un personai, kurai ir piešķirts alternatīvais statuss Latvijas Republikā), kas nav Eiropas Savienības dalībvalsts pilsonis, ja viņš tiesiski uzturas Latvijas Republikā un ir saņēmis patstāvīgās uzturēšanās atļauju,
- 6) Personai, kurai atbilstoši Latvijas Republikas starptautiskajām saistībām ir tiesības uz Latvijas Republikas nodrošināto juridisko palīdzību.

---

¹⁸ Kriminālprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis 2005.gada 1.oktobris, Nr.74 (3232).

- 7) Patvēruma meklētājam,
- 8) Personai, kuras patstāvīgā dzīvesvieta vai domicils ir kāda no Eiropas Savienības dalībvalstīm, pārrobežu strīdos;¹⁹

Par juridiskās palīdzības nodrošināšanu Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likuma noteiktajos gadījumos un kārtībā atbildīgā iestāde ir Juridiskās palīdzības administrācija. Juridiskās palīdzības administrācija ir Tieslietu ministrijas padotībā esoša tiešās pārvaldes iestāde.

Valsts nodrošinātā juridiskā palīdzība mūsu sabiedrībai šobrīd ir aktuāla divos aspektos: pirmkārt, gandrīz viena piektā daļa Latvijas sabiedrības dzīvo zem nabadzības sliekšņa, taču, no otras puses, valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības mērķis nav risināt Latvijas sociālo problēmu radītās sekas. Valsts juridiskās palīdzības mērķis ir nodrošināt fiziskās personas tiesības uz taisnīgu tiesas aizsardzību.

Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības tēma ir aktuāla, jo, neraugoties uz ekonomisku progresu un attīstības tempa pieaugumu Latvijā, nemazinās, bet drīzāk pieaug tā sabiedrības daļa, kura sociāltiesiski ir vismazāk aizsargāta. Ar jēdzienu "sabiedrība" saprot individuālu cilvēku grupu, kurai ir kopīgas sociāli politiskas saites - kultūra, radniecība, teritorija, valstiska forma - vai kopīgas ekonomiskas intereses. Sabiedrības savstarpējo attiecību mijiedarbība arvien vairāk tiek īstenota ar tiesiski noteiktiem kritērijiem un saistībām. Līdz ar to pieaug pieprasījums pēc juridiskās palīdzības.

Jautājums par valsts nodrošināto juridisko palīdzību sabiedrības kontekstā šobrīd ir aktuāls divos aspektos. Pirmkārt, gandrīz viena piektā daļa Latvijas sabiedrības dzīvo zem nabadzības sliekšņa. Savukārt, no otras puses, valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības mērķis nav risināt valsts sociālo problēmu radītās sekas.

Arvien lielākai sabiedrības daļai ir vajadzīga adekvāta juridiskā palīdzība, tai skaitā pieaug nepieciešamība pēc valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības. It īpaši tas attiecas uz sociāli neaizsargātajiem, kas arī nezināšanas dēļ nevar aizstāvēt savas intereses. Piemēram, var minēt denacionalizēto namu īrnieku problēmu - šī iedzīvotāju grupa sava mantiskā stāvokļa dēļ nespēs vai jau šobrīd nespēj apmaksāt paaugstinātās īres maksas, tādējādi, kad strīds nonāks tiesā, īrniekiem būs nepieciešama juridiskā palīdzība. Vienlaikus gan ir arī jāuzsver, ka jurists vai advokāts, kas šādā situācijā ir īrnieka pārstāvis, noteikti nebūs tā

---

¹⁹ Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005.gada 1.jūnijs Nr. 53 (3210).

persona, kuras varā būs novērst valsts īstenotās sociālekonomiskās politikas sekas un atjaunot sociālo vienlīdzību. Ir viedoklis, ka minētā problēma nav tik daudz tiesiska rakstura, kā drīzāk sociāla vai pat sociālekonomiska.

Šis aspekts jāuzsver vairāku iemeslu dēļ - vērojama tendence, ka pieaug to personu skaits, kas pēc valsts nodrošinātās palīdzības griežas tieši sociālo un dzīvokļu jautājumu risināšanai. Taču jāmin, ka valsts nodrošinātā juridiskā palīdzība nav instruments, ar kuru iespējams risināt nepilnības valsts sociālekonomiskajā sistēmā.

Sociālekonomisko un sociāltiesisko jautājumu nerisināšana veicina sociālo atstumtību un sociālās nevienlīdzības izjūtas cilvēkos, kas nespēj apmaksāt juridiskos pakalpojumus², uzsver socioloģe R.Rungule, ziņojuma "Atbalsts tiesu sistēmai Latvijā" autore. Tādēļ visām šajā jautājumā iesaistītajām pusēm situācijas risināšanā jāpieiet kompleksi, lai ar īstermiņa problēmu risināšanas metožu radītajām sekām nav jāstopas ilgtermiņā.²⁰

Varētu teikt, ka valsts nodrošinātā aizstāvja darbība ir mazāk efektīva nekā privātā aizstāvja darbība. Tas tāpēc, ka valsts nodrošinātā aizstāvja atlīdzība ir daudz reizes mazāka nekā tā ir privātajā sektorā strādājošajiem aizstāvjiem. Tāpēc valsts nodrošinātie aizstāvji šajos tiesu procesos ir mazāk ieinteresēti. Un tie nesniedz pilnvērtīgu un visās iespēju robežās kvalitatīvu juridisko palīdzību.

Būtiski uzsvērt, ka valsts nodrošinātā juridiskā palīdzība paredzēta trūcīgām un maznodrošinātām personām un personām, kuras īpašās situācijas vai savu ienākumu dēļ nespēj nodrošināt savu tiesību aizsardzību. Vispārinot Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likumā noteikto juridiskās palīdzības mērķauditoriju, - tās ir personas, kuru bruto ienākumi nepārsniedz valstī noteikto minimālo mēneša darba algu, šogad tie ir 160 lati.

Visai izplatīts ir pieņēmums, ka pārtikušākajiem ir lielākas iespējas cīnīties par savu taisnību, tādēļ ir īpaši nozīmīgi, lai mazāk aizsargātie sabiedrības locekļi saņemtu kvalitatīvu juridisko palīdzību. Šeit gan jāprecizē, ka JPA pati juridisko palīdzību ne -s niedz, to veic juridiskās palīdzības sniedzēji - zvērināti advokāti, zvērinātu advokātu palīgi un juristi, kas noslēguši sadarbības līgumu ar JPA.

---

²⁰ Jansons J., „Sabiedrība un valsts nodrošinātā juridiskā palīdzība. Jurista vārds, 2007.gada 15.maijs, Nr. 20 (473)

Tādēļ, aptaujājot juridiskās palīdzības saņēmējus, pētījumā atsevišķi tika uzdoti jautājumi par apmierinātību ar JPA darbu un atsevišķi - par saņemto juridisko palīdzību un juridiskās palīdzības sniedzēju veikumu.

Respondenti kopumā pozitīvi vērtē sadarbību ar JPA. Vislielākā apmierinātība izrādīta attiecībā uz klientu apkalpošanu - attieksmi pret klientu, zināšanām un spēju palīdzēt, klientu pieņemšanas telpu kvalitāti. Vidējais aritmētiskais apmierinātības vērtējums par sadarbību ar JPA ir 3,95 (5 ballu skalā). Līdzīgs respondentu vērtējums ir arī par sadarbību ar juridiskās palīdzības sniedzējiem (vidējais vērtējums - 3,71 no 5 ballēm). Visapmierinātākie (44%) respondenti bija ar juridiskās palīdzības sniedzēju attieksmi pret klientu, savukārt visvairāk tos neapmierināja juridiskās palīdzības sniegšanas laiks vai pati juridiskā palīdzība (15%).

Jautājumu, kāds ir respondenta ieguvums no saņemtās juridiskās palīdzības, 49% respondenti norādīja, ka tas ir pozitīvs, savukārt 23% uzskatīja, ka nav saņēmuši cerēto, bet pārējie nespēja novērtēt ieguvumu no saņemtās juridiskās palīdzības. Tie, kuri saņemto juridisko palīdzību vērtējušo kā pozitīvu aspektu, arī norādīja, ka vislielākais viņu ieguvums bija speciālistu sastādītie dokumenti, informācija un atbildes uz jautājumiem, uzvara tiesā, bet teju deviņi procenti respondentu atbildēja, ka pie ieguvuma pieskaitāma arī iegūtā drošības sajūta, pārliecība un miers. Savukārt tie, kuri ar saņemto juridisko palīdzību nebija apmierināti, kā pamatojumu neapmierinātībai minēja, ka nav saņēmuši informāciju un atbildes, kā arī, viņuprāt, palīdzība netika sniegta vai tā tika atteikta, bet vienai daļai respondentu neapmierinātības pamatā ir zaudējums tiesā vai tiesas atteikums (attiecīgi 9% un 2,8%).

Uz jautājumu, vai respondentu apmierina saņemtā juridiskā palīdzība, lielākā daļa (60%) atbildēja apstiprinoši, neliela daļa nespēja atbildēt, bet 31% respondentu atbildēji noliedzoši. Kā galvenie neapmierinātības cēloņi minēti juridiskās palīdzības sniedzēju neieinteresētība, nekompetence un klientam nepietiekami veltītais laiks.

Teju trešdaļa visu aptaujāto uzskata, ka juridiskā palīdzība nav pieejama Latvijas trūcīgajiem iedzīvotājiem. Kā galvenie aspekti, kas ierobežo šī pakalpojuma pieejamību, tika minēts naudas vai informācijas trūkums, neticība likuma varai, retāk - sarežģīti likumi, izglītības un laika trūkums, arī neuzņēmība.

Uz to, ka juridiskās palīdzības pakalpojumi ir aktuāli un nepieciešami, norāda esošie juridiskās palīdzības pakalpojuma saņēmēji, jo 87% respondentu uzskata, ka JPA filiāles ir

jāizvieto arī reģionos, tādējādi veicinot reģionālo pieejamību. Visai likumsakarīgi, ka tieši respondenti, kas dzīvo ārpus Rīgas, biežāk ir izteikušies par filiāļu izveides vajadzību Latvijas reģionos. Uz šī pakalpojuma nepieciešamību norāda arī apstākļi, ka respondenti pēc advokāta vai jurista palīdzības vērsušies vairākkārt, gandrīz puse aptaujāto divas reizes, trešdaļa - trīs līdz piecas reizes. Ievērojams skaits aptaujāto vairākkārt vērsušies arī pēc valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības.

Uz jautājumu, kā iegūta informācija par juridiskās palīdzības saņemšanas iespējām, respondenti lielākoties norādīja, ka informāciju ieguvuši no draugiem, paziņām un pašvaldību sociālajiem dienestiem, tikai pēc tam seko informācijas iegūšana ar plašsaziņas līdzekļu starpniecību.

Attiecībā uz pašvaldību lomu juridiskās palīdzības pieejamības veicināšanā minams, ka tieši pašvaldību sociālie darbinieki ir visciešākā kontaktā ar savas pašvaldības iedzīvotājiem un zina to vajadzības. Vienlaikus pašvaldības ir tās, kas informē par šādu valsts sniegtu pakalpojumu un izsniedz speciālas JPA sagatavotas aploksnes ar norādi "Atbilde apmaksāta", lai attiecīgās pašvaldības iedzīvotājs varētu savu juridiskās palīdzības iesniegumu nosūtīt, nemaksājot pasta izdevumus.

Lielākā daļa respondentu uzskata, ka ir nepieciešams palielināt šobrīd normatīvajos aktos noteikto valsts apmaksāto juridiskās palīdzības apjomu. Šobrīd Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likums noteic, ka persona vienas lietas ietvaros var saņemt līdz trim konsultāciju stundām, palīdzību līdz trīs procesuālu dokumentu sagatavošanā un pārstāvību tiesā līdz 40 stundām. Aptaujātie juridisko palīdzību iesaka pilnveidot, palielinot pakalpojumu apjomu un tam atvēlēto laiku, uzlabot juridiskās palīdzības kvalitāti, sniegt juridiskas konsultācijas arī pa telefonu un e-pastu vai nodrošināt advokātu steidzamiem vai akūtiem gadījumiem, apmaksāt juridiskās palīdzības saņēmēju (vecu cilvēku un invalīdu) transporta izdevumus līdz juridiskās palīdzības sniedzēja prakses vietai.²¹

Persona, kurai saskaņā ar likumu ir tiesības uz aizstāvību vai pārstāvību kriminālprocesā, var pieprasīt juridisko palīdzību tikmēr, kamēr tiesas nolēmums nav izpildīts.

Valsts nodrošina šādu juridisko palīdzību:

- 1) Juridisko palīdzību procesuālo dokumentu sastādīšanā;

---

²¹ Siliņa R., „Vai valsts apmaksāts advokāts spēj palīdzēt?“. Jurista Vārds, 2008.gada 22.aprīlis, Nr.16 (520)

- 2) Aizstāvību kriminālprocesā;
- 3) Pārstāvību kriminālprocesā;

Personām kriminālprocesā ir tiesības uz juridisko palīdzību, ja šīs personas, ievērojot to pašu situāciju, īpašuma stāvokli un ienākumu līmeni, nav spējīgas daļēji vai pilnībā nodrošināt savu tiesību aizsardzību, Ministru kabinets nosaka, kādos gadījumos personas īpašā situācija, īpašuma stāvoklis un ienākumu līmenis uzskatāms par atbilstošu juridiskās palīdzības sniegšanai.

Juridiskās palīdzības apjomu nosaka stundās un noteiktu darbību veidā. Ministru kabinets nosaka juridiskās palīdzības veidus, maksimālo stundu skaitu un samaksas apmēru un kārtību.

Valsts nodrošina juridisko palīdzību jebkurai personai, kas ieguvusi maznodrošinātas vai trūcīgas personas statusu.²²

Taču, ir jāievēro, lai šī valsts nodrošinātā juridiskā palīdzība netiktu izmantota gadījumos, kad persona maldina par savu ienākumu līmeni un īpašuma stāvokli, lai nebūtu jāmaksā par juridiskajiem pakalpojumiem, kas nepieciešami savu tiesību nodrošināšanai.

Līgumu par juridiskās palīdzības sniegšanu ar šīm personām nevar slēgt un noslēgto līgumu Juridiskās palīdzības administrācija ir tiesīga lauzt, ja tiek konstatēts kaut viens no šādiem nosacījumiem:

- 1) Persona ir tiesājama, apsūdzētais, aizdomās turētais vai aizturētais krimināllietā par tīšu noziedzīga nodarījuma izdarīšanu;
- 2) Persona ir sodīta par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu – neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas;
- 3) Persona ir notiesāta par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, bet no soda izciešanas atbrīvota sakarā ar noilgumu, amnestiju vai apžēlošanu;
- 4) Pret personu sakarā ar noilgumu, amnestiju vai apžēlošanu ir izbeigta krimināllieta par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu;
- 5) Persona ir izslēgta no zvērinātu advokātu vai viņu palīgu skaita, atlaista no prokurora amata, vai atcelta no zvērināta tiesu izpildītāja, viņa palīga amata, zvērināta notāra, viņa palīga amata vai tiesneša amata;
- 6) Persona neatbilst likumā minētajām prasībām;²³

---

²² Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K., Kriminālprocess shēmās, A daļa, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2007 - 125.lpp.

Aizstāvis var pieprasīt samaksu par katru aizstāvības nodrošināšanai veikto darbību, par kuru saņemts procesa virzītāja paziņojums. Aizstāvis to iesniedz Juridiskās palīdzības administrācijā. Juridiskās palīdzības administrācija mēneša laikā pēc dokumentu saņemšanas parbauda tos un pārskaita aizstāvim samaksu viņa norādītajā bankas kontā.

Ja aizstāvis pēc saskaņošanas ar Juridiskās palīdzības administrāciju sniedzis juridisko palīdzību ārpus prakses vietas teritorijas, aizstāvim no valsts budžeta līdzekļiem tiek segti ceļa (transporta) izdevumi un izdevumi par viesnīcu (naktsmītni) šādā apmērā:

- Ja aizstāvis izmanto personisko transportlīdzekli, ceļa (transporta) izdevumi tiek segti atbilstoši attālumam starp prakses vietu un juridiskās palīdzības sniegšanas vietu, ņemot vērā degvielas cenu un aizstāvja transportlīdzekļa degvielas patēriņi.
- Ja aizstāvis izmanto kopējās lietošanas transportlīdzekli (dzelzceļš vai sabiedriskais autobuss), tiek segti ceļa izdevumi.
- Viesnīcas izdevumi tiek segti, nepārsniedzot budžeta iestāžu un publisko aģentūru darbiniekiem noteikto komandējuma izdevumu apmēru par naktsmītni.

Ja aizstāvis pēc procesa virzītāja uzaicinājuma sniedz juridisku palīdzību lietās sestdienās, svētdienās vai svētku dienās, samaksu nosaka divkārtšā apmērā, ievērojot šo noteikumu nosacījumus.

Ja aizstāvis ir reģistrējies kā pievienotās vērtības nodokļa maksātājs, pievienotās vērtības nodoklis ietilpst šajos noteikumos noteiktajā aizstāvja samaksā.

Pēc Ā. Meikališas un K. Stradas Rozenbergas domām advokātu samaksas takses būtu pārskatāmas gan palielinot to apmēru, gan saskaņojot ar procesa norises praktiskajām vajadzībām. Tā, piemēram, nav objektīva pamata ierobežojumam vienā dienā apmaksāt tikai 8 stundu darbu apstākļos, kad izmeklēšanas darbības ar advokāta līdzdalību var ilgt arī vairāk u.tml.²⁴

---

²³ Turpat. – 130.lpp.

²⁴ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K., Kriminālprocess shēmās, A daļa, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2007 - 132.lpp.

3. Aizstāvja tiesības un pienākumi

Viena no svarīgākajām personas, pret kuru uzsākts process konstitucionālajām tiesībām, ir tiesības pieaicināt savu likumisko tiesību aizstāvībai aizstāvi. Iztirzājot jautajumu par aizstāvi, tā tiesisko statusu kriminālprocesā, ir pareizi jāizprot un jāvadās pēc tā, ka aizstāvja tiesiskā statusa un viņa funkcijas reglamentācija Kriminālprocesa likumā nav patvaļīga, bet likumsakarīgi pamatota ar kriminālprocesa konkrētā tipa tiesisko būtību.²⁵

Aizstāvis piedalās procesā sakarā ar noslēgtu vienošanos. Darbības ilgums procesā atkarīgs no noslēgtās vienošanās satura. Vienpusēji no aizstāvības veikšanas atteikties nevar.²⁶

Aizstāvis piedalās lietā no vienošanās vai uzdevuma pieņemšanas brīža, ja aizstāvāmā persona ieguvusi tiesības uz aizstāvību Kriminālprocesa likuma noteiktajā kārtībā. Aizstāvja tiesības uz piedalīšanos kriminālprocesā apliecina orderis. Vienā kriminālprocesā aizstāvību var īstenot vairāki aizstāvji.

Aizstāvim pret tiesu, pirmstiesas izmeklēšanas un citām institūcijām, kā arī procesa dalībniekiem vienmēr jāizturas atbilstoši likumam un ar pienācīgu cieņu. Aizstāvim sava aizstāvāmā intereses ir jāaizstāv godīgi, atbilstoši likuma normām, nekaitējot valsts un citu personu tiesību garantijām. Tiesību normas, kas regulē aizstāvja attiecības ar tiesām, attiecas arī uz viņa attiecībām ar arbitriem un citām personām, kas veic tiesas funkcijas, pat ja šīm attiecībām ir gadījuma raksturs.

Kriminālprocesa likumā ir noteiktas aizstāvja tiesības un pienākumi. Tāpat noteikta kārtība kādā var atteikties no aizstāvja un apstākļi, kuri liedz aizstāvim piedalīties noteiktajā kriminālprocesā.

3.1. Aizstāvja tiesības

Tiesības ir visiem obligāto sociālo normu sistēma, ko aizsargā valsts.²⁷

Aizstāvis neaizvieto aizstāvāmo personu, bet rīkojas tās interesēs. Tikai aizstāvā persona pati pārstāv sevi procesuālajās darbībās, kurās tiek pausts tās subjektīvais viedoklis. Tas būtu - attieksmes izteikšana pret aizdomām vai apsūdzību, liecību sniegšana, pēdējais

²⁵ Meikališa Ā., Kriminālprocesa tiesības, Vispārīgā daļa, 1. grāmata, Rīga: Raka 2000-221.lpp.

²⁶ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K., Kriminālprocess shēmās, A daļa, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2007.-99.lpp.

²⁷ Jakubaņecs V., Juridiski terminoloģiskā skaidrojošā vārdnīca. – Rīga: "P&K", 1999.-201.lpp.

vārds. Aizstāvis īsteno savas tiesības, lai mīkstinātu, vai kādā citā veidā mazinātu savas aizstāvāmās personas apsūdzību.

Aizstāvja tiesības ir:

- 1) Tiesības, kādas ir viņa aizstāvāmajai personai attiecīgajā procesā;
- 2) Tiesības pieprasīt normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā un saņemt personas aizstāvēšanai nepieciešamās ziņas;
- 3) Tiesības piedalīties aizstāvāmās personas nopratināšanā, procesa veidam un stadijai atbilstošā kārtībā, piedalīties citās izmeklēšanas darbībās, par kuru veikšanu lūgumu pieteikusi persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, vai aizstāvis, kā arī piedalīties tajās izmeklēšanas darbībās, kurās aizstāvāmā persona būtu tiesīga piedalīties, taču to nedara;
- 4) Tiesības kriminālprocesos KPL 83.panta 1.daļā minētajos obligātās aizstāvības gadījumos iepazīties ar visiem lietas materiāliem no apsūdzības izsniegšanas (kriminālvajāšanas uzsākšanas) brīža un saņemt šo materiālu kopijas;
- 5) Tiesības pēc izmeklēšanas pabeigšanas iepazīties ar krimināllietas materiāliem un ar tehniskiem līdzekļiem nokopēt nepieciešamos materiālus;
- 6) Tiesības uzstāties tiesas debatēs;
- 7) Tiesības iesniegt Augstākajā tiesā pieteikumu par kriminālprocesa atjaunošanu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem;
- 8) Tiesības, bez īpašas procesa virzītāja atļaujas, tikties ar aizstāvāmo personu konfidencialitāti nodrošinošos apstākļos, bez tikšanās reižu un ilguma ierobežojumiem, ja nepieciešams, pieaicinot tulku. Tādas tikšanās var notikt pilnvarotas amatpersonas vizuālās kontroles apstākļos, bet ārpus dzirdamības robežām.²⁸

Piedalīšanās izmeklēšanā nozīmē nevis pasīvu klātbūtni, bet aktīvu lomu tās realizācijā. Likumā ir noklusēts, kādā darbības (pratināšanas) stadijā (konfrontācija, iesniegumi atpazīšanai, liecību pārbaude uz vietas u.c.) aizstāvis ir tiesīgs to darīt, kāda rakstura jautājumus nedrīkst uzdot. Tāpēc aizstāvis, formāli nepārkāpjot likuma prasības, jebkurā izmeklēšanas stadijā var iejaukties, uzdodot jautājumus aizstāvamajam un citām nopratināmajām personām (laikam likumdevējs ir domājis konfrontāciju, jo tikai šeit bez aizstāvāmā ir arī citas personas), izjaukt izmeklētāja izvēlēto taktiku, ieviest korektīvas sava aizstāvāmā uzvedības līnijā, nereti izmainot to pretējā virzienā.

---

²⁸ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K., Kriminālprocess shēmās, A daļa, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2007-103.lpp.

Attiecībā uz īsām konsultācijām, ko aizstāvamajam sniedz jebkuras izmeklēšanas ar viņa piedalīšanos darbības laikā, aizstāvja tiesības nav ierobežotas. Nekāda izmeklētāja atļauja nav vajadzīga, izņemot viņa tiesības piedalīties. Viņš nevar arī tās aizliegt. Šādas konsultācijas var sniegt kā līdz noprotināmā liecības sniegšanas sākumam, tā arī jebkurā noprotināšanas stadijā, tām var būt jebkurš, kā to uzskatīs par pareizu aizstāvis. Izmeklētājam ir tiesības noraidīt aizstāvja jautājumus, bet pielietot konsultācijas noraidījumu aizstāvamajam izmeklētājs nedrīkst. Tomēr arī prasmīgi noformulēta un savlaicīgi piedāvāta konsultācija nereti var būt signāls aizstāvamajam: par uzvedības līnijas maiņu, par notikuma apstākļu vienas vai citas detaļas izklāsta nelietderību, par liecību maiņu, izdarot tajā „vajadzīgās korektīvas” utt.²⁹

Kriminālprocesa likums piešķir aizstāvim tiesības no brīža, kad viņš pielaists pie lietas, tajā skaitā - līdz pirmajai apsūdzētā pratināšanai, tiesības uz konfidencialu satikšanos vienatnē ar aizdomās turēto un apsūdzēto, bez to skaita vai ilguma ierobežojuma. Negodprātīgam aizstāvim ir iespēja noteikt ne tikai savu uzvedības līniju, bet arī saskaņot to ar aizstāvāmo, palīdzēt tam izvēlēties uzvedības līniju, kas nereti nesakrīt ar izmeklēšanas interesēm lietā noskaidrot objektīvo īstenību, cenšoties sagraut izmeklētāja izvēlēto taktiku, vai būtiski apgrūtinot realizēt viņa izvēlētos taktiskos paņēmienus. Turklāt šīs satikšanās var notikt atkārtoti un vienatnē (konfidenciali), bez ilguma ierobežojuma, šim nolūkam nodrošinātos apstākļos, bez kāda piekrišanas.³⁰

Ja ir konkrētas ziņas par faktiem, kas liecina, ka aizstāvis savas tiesības izmanto, lai novilcinātu kādu procesuālo darbību, vai apzināti pārkāpj savas tiesības, izmeklēšanas tiesnesis, pēc procesa virzītāja ierosinājuma, vai tiesa var ierobežot tikšanās ilgumu, vai paredzēt, ka tikšanās noris apstākļos, kas izslēdz rakstveida materiālu vai citu priekšmetu nodošanu aizstāvāmai personai. Par šāda lēmuma pieņemšanu paziņo Latvijas Zvērinātu advokātu padomei.³¹

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 112.panta 2.daļu aizstāvim ir tiesības pieteikt lūgumus un iesniegt pierādījumus. Aizstāvim ir dotas tiesības patstāvīgi, bez izmeklētāja paziņojuma vākt un iesniegt pierādījumus, kas iegūti priekšmetu, dokumentu vai citādu liecību veidā, iztaujājot personas ar viņu piekrišanu, pieprasot izziņas, raksturojumus un citus dokumentus no valsts un citām organizācijām.

²⁹ Konovalovs J., Rupeiks G., Advokāts pirmstiesas procesā: pret darbības izmeklēšanai problēmas aspektā., Zinātnisko rakstu krājums, Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 2008-48.,49.lpp.

³⁰ Turpat.-46.,47.lpp.

³¹ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K., Kriminālprocess shēmās, A daļa, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2007-103.lpp.

Kā zināms, pierādījumi kriminālprocesā ir jebkuras likumā paredzētajā kārtībā iegūtas un noteiktā procesuālajā formā nostiprinātas ziņas par faktiem, kurus kriminālprocesā iesaistītas personas savas kompetences ietvaros, izmanto pierādīšanas priekšmetā ietilpstošo apstākļu esamības vai neesamības pamatošanai.³²

Viens no iespējamiem aizstāvja pretdarbības izmeklēšanas veidiem var būt, personīga (vai pēc viņa padoma citas ieinteresētas personas) pierādījumu, kuri viņam kļuvuši zināmi sakarā ar aizstāvības funkciju pildīšanu, slēpšana (noklusēšana, izmainīšana, iznīcināšana), neiesniegšana izmeklētājam līdz aizstāvībai izdevīgam brīdim, ja aizstāvis uzskata, ka tādu pierādījumu esamību izmeklētājs var izmantot pret aizstāvāmā interesēm vai advokāta paša savtīgām interesēm.³³

Aizstāvim ir sava imunitāte, kuru likumā noteiktajā kārtībā ir aizliegts pārkāpt, tātad nav atļauts:

- 1) Pratināt aizstāvi kā liecinieku par faktiem, kas viņam kļuvuši zināmi, sniedzot juridisko palīdzību jebkādā formā;
- 2) Kontrolēt, veikt apskati vai izņemt dokumentus, kurus advokāts sastādījis, vai korespondenci, kuru viņš saņēmis vai nosūtījis, sniedzot juridisko palīdzību, kā arī izdarīt kratīšanu, lai atrastu un izņemtu šādu korespondenci un dokumentus;
- 3) Kontrolēt aizstāvja juridiskās palīdzības sniegšanai izmantojamās informācijas sistēmas un sakaru līdzekļus, noņemt informāciju no tiem un iejaukties to darbībā;

3.2. Aizstāvja pienākumi

Tātad, ja aizstāvim ir savas tiesības, tad ir arī savi pienākumi, kuriem ir obligāts raksturs, atšķirībā no tiesībām, kuras aizstāvis var brīvi izvēlēties.

Aizstāvja pienākums ir izmantot savas profesionālās zināšanas un pieredzi, kā arī visus likumā norādītos aizstāvības līdzekļus un paņēmienus, lai noskaidrotu, kādi ir attaisnojoši un atbildību mīkstinoši apstākļi personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, un sniegtu tai nepieciešamo juridisko palīdzību.

---

³² Kriminālprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis 2005.gada 1.oktobris, Nr.74 (3232).

³³ Konovalovs J., Rupeiks G., Advokāts pirmstiesas procesā: pretdarbības izmeklēšanai problēmas aspektā, Zinātnisko rakstu krājums, Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 2008-54.lpp.

- 1) Pārsūdzot prokurora nolēmumu par procesa pabeigšanu, aizstāvis informē aizstāvāmo personu,
- 2) Aizstāvis, bez aizstāvāmās personas piekrišanas, nav tiesīgs izpaust ziņas, kas viņam darītas zināmas sakarā ar aizstāvības veikšanu,
- 3) Citi (vispārīgi procesuālie pienākumi, kas izriet no citu kriminālprocesa likuma normu, tai skaitā pamatprincipu realizācijas, piemēram, pienākums atteikties no aizstāvības veikšanas, ja atklājas šķēršļi dalībai procesā, pienākums ievērot dažāda veida noslēpumu aizsardzības interesēs u.tml).³⁴

Aizstāvim, ja tas ir klienta interesēs, jācenšas panākt lietas atrisinājumu ārpus tiesas kārtībā, pirms lietas iztiesāšanas uzsākšanas. Aizstāvis nedrīkst izraisīt iztiesāšanu, lai gūtu no tās materiālu labumu. Aizstāvis nedrīkst izmantot klientu lietas savās finansiālajās interesēs, kā arī tieši vai netieši iegūt īpašumu, par kuru notiek tiesāšanās ar viņa piedalīšanos.³⁵

Aizstāvis nevar uzņemties lietas vešanu, ja viņš nav kompetents vai nevar precīzi veikt profesionālo pienākumu. Aizstāvis nedrīkst uzņemties lietas vešanu, ja nav vienošanās ar klientu, izņemot gadījumus, kad advokātu lietas vešanai nozīmējusi kompetenta iestāde vai amatpersona, vai lieta pārņemta no cita aizstāvja, kā arī citos gadījumos, kad saskaņā ar likumu atļauts rīkoties citādi. Advokāts nedrīkst atļaut savu profesionālo praksi vai savu vārdu izmantot citām personām, kurām oficiāli nav atļauts darboties tiesiskā jomā. Advokāts nedrīkst uzticēt juridiski nekvalificētai personai, kas neatrodas viņa pakļautībā vai kontrolē, jebkuras darbības, kuras saskaņā ar likumu drīkst veikt tikai advokāts.

Aizstāvis nedrīkst uzņemties aizstāvības veikšanu, ja pastāv šķēršļi tā dalībai kriminālprocesā:

- 1) Šajā lieta viņš ir sniedzis vai sniedz juridisko palīdzību personai, kuras intereses ir pretrunā ar tās personas interesēm, kura lūdz juridisko palīdzību šajā pašā lietā;
- 2) Šīs personas intereses ir pretrunā ar citas personas interesēm, ar kuru vienošanās slēgta agrāk, citā administratīvajā procesā, civilprocesā vai kriminālprocesā;
- 3) Aizstāvāmās personas intereses ir pretrunā ar aizstāvja, vai to personu interesēm, ar kurām viņam ir radniecības attiecības līdz trešajai pakāpei, svainība līdz otrajai pakāpei vai ar kurām viņu saista laulība, vai kopīga saimniecība;
- 4) Aizstāvis agrāk šajā procesā bijis amatpersona, kas pilnvarota veikt kriminālprocesu;

---

³⁴ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K., Kriminālprocess shēmās, A daļa, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2007-104.lpp

³⁵ Latvijas Zvērinātu advokātu ētikas kodekss, pieņemts 1993.gada 21.maijs.

- 5) Konkrētā kriminālprocesa reģistrā ir ierakstīta amatpersona, ar kuru aizstāvim ir radniecības attiecības līdz trešajai pakāpei, svainība līdz otrajai pakāpei, vai ar kuru viņu saista laulība vai kopīga saimniecība;
- 6) Aizstāvis šajā procesā ir liecinieks vai cietušais;

Ja aizstāvis turpina darboties interešu konflikta situācijā, kriminālprocesā iesaistītā persona var izteikt aizstāvim noraidījumu, kuru izlemj procesa virzītājs.³⁶

Advokāts nedrīkst pārstāvēt vai aizstāvēt klientus ar savstarpēji konfliktējošām interesēm. Ārpustiesas gadījumos tas pieļaujams vienīgi, noskaidrojot visu ieinteresēto pušu savstarpējo konfliktu vai iespējamo konfliktu un vienīgi ar klienta iepriekšēju piekrišanu. Šis noteikums attiecas arī uz advokātiem, kuri sadarbojas formās un birojos.³⁷

Pārsvarā aizstāvji pilda savus pienākumus, aizstāvot aizturēto, aizdomās turēto, apsūdzēto saskaņā ar Kriminālprocesa likuma, likuma par advokatūru prasībām, advokātu profesionālo ētiku un morāles normām. Latvijas Kriminālprocesa likums, kas stājies spēkā 2005.gada 1.oktobrī, piešķīris aizstāvim diezgan lielas pilnvaras savu aizstāvāmo interešu un tiesību aizstāvības risināšanai. Likumā nostiprināta arī aizstāvja imunitāte, kas viņam nodrošina savu tiesību realizāciju bez personu, kas veic pirmstiesas un tiesas izmeklēšanu, kā arī citu personu aizstāvja pretlikumīgas iespaidošanas.

Tomēr ir gadījumi, kad atsevišķi aizstāvji, pildot savas aizstāvības funkcijas, dažādu apstākļu ietekmē, tiecoties pēc tādiem vai citādiem mērķiem, atkāpjas no norādītajām likuma prasībām un, darbojoties pēc principa „visi līdzekļi labi mērķa sasniegšanai”, nostājas uz nelikumīgas pretdarbības ceļa, kaitējot pirmstiesas izmeklēšanas iestādēm un tiesai. Reizēm, izmantojot šādas „metodes”, viņi sasniedz savam aizstāvamajam vēlamo rezultātu. Aizstāvja pretdarbība izmeklēšanai eksistējusi arī agrāk un nav zaudējusi savu „asumu” arī šobrīd. Pēc autoru domām, tā kļuvusi aktuālāka vairāku apstākļu dēļ. Viens no tiem – ir pazeminājies izmeklēšanas līmenis un kvalitāte. Var minēt tikai dažus iemeslus, kas to nosaka. Tāpat arī viens no nosacījumiem, kas veicina dažu negodprātīgu aizstāvju pretdarbības izmeklēšanai intensifikāciju, ir arī atsevišķas attiecīgo normu nepilnības jaunajā Latvijas Kriminālprocesa likumā.³⁸

Izpētot šajā nodaļā aizstāvja tiesības un pienākumus, autore nonāca pie secinājuma, ka 2005.gadā 1.oktobrī pieņemtais Kriminālprocesa likums šobrīd sniedz ļoti plašas iespējas

³⁶ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K., Kriminālprocess shēmās, A daļa, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2007-157.lpp.

³⁷ Latvijas Zvērinātu advokātu ētikas kodekss, pieņemts 21.05.1993.

³⁸ Konovalovs J., Rupeiks G., Advokāts pirmstiesas procesā: pretdarbības izmeklēšanai problēmas aspektā., Zinātnisko rakstu krājums, Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 2008 - 45.lpp.

aizstāvim aktīvi iesaistīties kriminālprocesā un būtiski mainīt aizstāvāmās personas stāvokli tajā. Kā arī šīs tiesības un pienākumi, kas noteikti ar likumā atrunātām normām, savā ziņā liek aizstāvim būt atbildīgam par savu aizstāvāmo personu. Tāpat arī nosacījumi, kuri nosaka, kādos izņēmuma gadījumos aizstāvim aizliegts piedalīties noteiktajā kriminālprocesā, ir kā garants, lai kriminālprocesa gaitā nenorisinātos nekādas nelikumības un tiesas maldināšana, aizstāvja personīgā labuma gūšanai. Tādēļ ir svarīgi, lai pirms aizstāvim tiek dota atļauja aizstāvēt konkrēto personu procesā, tiktu rūpīgi izpētīts, vai nepastāv kāds no likumā atrunātajiem aizliegumiem aizstāvim piedalīties šajā procesā. Pretējā gadījumā, procesa iznākums var pārvērsties par rūpīgi izstrādātu noziegumu, sava labuma gūšanai, nevis apsūdzētās personas aizstāvības īstenošanai.

3.3. Aizstāvis atsevišķā procesā

Aizstāvis piedalās procesa atsevišķās procesuālās darbībās, ja vēl nav noslēgta vienošanās par aizstāvja piedalīšanos kriminālprocesā vai aizstāvis, kuram bija savlaicīgi paziņots, nav varējis ierasties šādu procesuālo darbību izdarīšanā:

- 1) Liecību sniegšanā sakarā ar aizturēšanu;
- 2) Atzīšana par aizdomās turēto un aizdomās turētā pirmā nopratināšana;
- 3) Ar drošības līdzekļa piemērošanu saistītu jautājumu izskatīšana pie izmeklēšanas tiesneša;

Procesa virzītājs aizstāvības nodrošināšanai atsevišķā procesuālā darbībā uzaicina advokātu atbilstoši attiecīgās tiesas darbības teritorijas zvērinātu advokātu vecākā sastādītajam advokātu dežūru grafīkam.

Aizstāvja tiesības un pienākumi, nodrošinot aizstāvību atsevišķā procesuālā darbībā:

- 1) Nodrošinot aizturētā, aizdomā turētā vai apsūdzētā aizstāvību atsevišķā procesuālā darbībā, aizstāvim saistībā ar konkrēto procesuālo darību ir tādas pašas tiesības un pienākumi, kādi būtu aizstāvim, ja viņš piedalītos visā procesā;
- 2) Aizstāvis gan pirms, gan pēc procesuālās darbības var tikt ar aizstāvāmo personu, lai sagatavotos darbības veikšanai un apspriestu tās rezultātus.
- 3) Aizstāvim ir tiesības arī pēc darbības pabeigšanas un neatkarīgi no aizstāvāmās personas izmantot aizstāvim noteiktās tiesības sūdzību iesniegšanā par personu

rīcību un lūgumu pieteikšanā, ja tas tieši izriet no veiktās darbības un atbilst ar aizstāvāmo personu saskaņotajai aizstāvības pozīcijai;

4) Aizstāvis aizturētajam, aizdomās turētajam vai apsūdzētajam, izmantojot savas profesionālās zināšanas un pieredzi, sniedz tiesisko informāciju un ieteikumus, kas nepieciešami, lai izraudzītos apstākļiem atbilstošu aizstāvības pozīciju un to īstenotu.³⁹

Pēc autores domām, arī piedaloties atsevišķā procesā, aizstāvim ir jāsniedz pilnvērtīga juridiskā palīdzība aizstāvamajai personai. Jo liecību sniegšanā, drošības līdzekļa piemērošanā un nopratināšanā tas ir jo īpaši svarīgi, jo šīs ir vienas no svarīgākajām un nozīmīgākajām pirmstiesas procesa procesuālajām darbībām, kas būtiski ietekmē tālāko izmeklēšanas gaitu. Tāpēc ir svarīgi, lai šo procesuālo darbību laikā aizstāvis nodrošinātu aizstāvāmās personas aizstāvību ar savu klātbūtni un sniegtu attiecīgo juridisko konsultāciju un izraudzītos apstākļiem atbilstošu aizstāvības pozīciju un to īstenotu. Un, pēc šīm procesuālajām darbībām, aizstāvim ir pienākums nodot savā rīcībā esošo informāciju aizstāvim, kurš nevarēja ierasties uz attiecīgo procesuālo darbību.

3. 4. Aizstāvis pirmstiesas procesā

Pirmstiesas izmeklēšanas stadija ir nepieciešama, lai pirms tiesas procesuāli nostiprinātu nozieguma pēdas, savāktu procesuāli dokumentētu un pārbaudītu visus pierādījumus, kas vajadzīgi patiesības noskaidrošanai lietā.⁴⁰

Pirmstiesas izmeklēšanas procesā, prokurors uztur apsūdzības funkciju, bet persona, pret kuru uzsākts process un tās aizstāvis uztur aizstāvības funkciju. Aizstāvis realizē dažādas procesuālās darbības, kas vērstas uz daļēju jeb pilnu apsūdzības novēršanu. Tāpat šīs darbības var būt vērstas uz tādu apstākļu noskaidrošanu, kas mīkstinātu personas, pret kuru uzsākts process stāvokli.

Latvijā kriminālprocesuālo kārtību nosaka Kriminālprocesa likums, tā ir vienota izmeklēšanas iestādēs, prokuratūrā un tiesā. Pilnvaras kriminālprocesā ir sekojošām amatpersonām, kuras uzskaitītas Kriminālprocesa likuma 26.pantā.

1) Procesa virzītājam,

---

³⁹ Kriminālprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis 2005.gada 1.oktobris, Nr.74 (3232).

⁴⁰ Meikališa Ā., Kriminālprocesiālo terminu skaidrojošā vārdnīca, Rīga: Raka, 1998-194.lpp.

- 2) Izmeklēšanas grupas dalībniekam,
- 3) Uzraugošajam prokuroram,
- 4) Kriminālprocesa veikšanai pilnvarotai amatpersonai, kura izpilda procesa virzītāja, izmeklēšanas grupas dalībnieka vai tiesas uzdevumu veikt procesuālās darbības (turpmāk-procesuālo darbību izpildītājs),
- 5) Ekspertīžu iestādes ekspertam,
- 6) Ekspertam, kas nestrādā ekspertīžu iestādē, ja procesa virzītājs uzdevis viņam veikt ekspertīzi,
- 7) Revidentam procesa virzītāja uzdevumā,
- 8) Izmeklētāja tiešajam priekšniekam,
- 9) Amatā augstākam prokuroram,
- 10) Izmeklēšanas tiesnesim,
- 11) Apsūdzības uzturētājam;

Šajā stadijā par aizdomās turētā, apsūdzētā tiesību garantijām ir tiesas kontroles funkcija, par apcietinājuma pamatotību un likumību, kā arī par precīzu un pilnu likumu ievērošanu ir prokurora uzraudzības funkcija. Lai realizētu vispusīgu un pilnīgāku aizstāvību, aizstāvja piedalīšanās nepieciešama kopš aizturēšanas brīža, kad izmeklēšanas iestādes, ievērojot likuma prasības, 48 stundu laikā jāsavāc pierādījumi, pietiekoši apcietinājuma piemērošanai, un ja šie pierādījumi tiks iegūti, jārisina jautājums par drošības līdzekļa piemērošanu.⁴¹

Aizstāvis ir persona, kura var ietekmēt pirmstiesas procesa gaitu, jo sevišķi stadijā, kad apsūdzētais vai aizdomās turamais sniedz liecības. Tāpēc, lai izstrādātu savu aizsardzības pozīciju, ļoti svarīgas ir aizstāvja tikšanās ar savu aizstāvāmo, kā arī aizstāvim vispirms būtu jāiepazīstas ar aizturēšanas protokolu, kurā būtu jābūt norādītiem aizturēšanas motīviem un pamatiem. Tāpat viena no svarīgākajām stadijām pirmstiesas procesā ir pierādījumu vākšana. Jo katrs pierādījums var pilnībā izmainīt izmeklēšanas gaitu, kā arī šis pierādījums var kalpot kā garantija, ka nevainīga persona netiks notiesāta. Jebkurš pierādījums ir būtisks, jo notiesājot vainīgo personu ir janosaka viņas vainas pakāpe, tie būtu atbildību mīkstinošie un atbildību pastiprinošie apstākļi. Un, protams, vienīgi izskatot un pamatojoties uz pierādījumiem ir iespējams noskaidrot faktisko patiesību sakarā ar konkrēto noziedzīgo nodarījumu. Kā jau iepriekš tika minēts, pierādījumu vākšana un ziņu sniegšana aizstāvības interesēs ir viena no svarīgākajām aizstāvja tiesībām.

---

⁴¹ Kriminālprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis 2005.gada 1.oktobris, Nr.74 (3232).

Aizstāvis ir tiesīgs izmeklētājam, prokuroram vai tiesai, kā pierādījumus iesniegt fotogrāfijas, video ierakstus, kuri uzņemti notikuma vietā, kā arī tiesīgs iesniegt dažādus rakstiskus paskaidrojumus, dokumentus, izziņas, ekspertīzes slēdzienus, kuriem klāt pievienots priekšmets un paskaidrojums par to, no kā, kādos apstākļos un kad šis priekšmets tika iegūts. Šīs pievienotās lietas ir ļoti nozīmīgas, jo atšķirībā no aizstāvja, kuru attiecīgajā lietā nav atļauts nopratināt, var tikt nopratināta tā persona, no kuras šis priekšmets tika iegūts.

Tāpēc autore var pilnīgi noteikti apgalvot, ka tiesas spriedums ir ļoti lielā mērā atkarīgs no tā, cik aktīvs būs aizstāvis pirmstiesas procesa stadijā. Kā arī aizstāvim tiek dotas pietiekoši plašas tiesības, lai viņš pie attiecīgajiem pierādījumiem varētu mainīt aizstāvāmā stāvokli kriminālprocesā.

3. 5. Aizstāvis pirmās instances tiesā

Pirmā instance ir jurisprudences jēdziens ar ko tiek noteikts tiesvedības raksturs, respektīvi - tiesas darbības paveids, izejot no attiecīgajā instancē izskatāmo lietu izlemšanas mērķiem. Pirmā instance nozīmē lietu izskatīt pēc būtības. Lielāko daļu tiesas pirmajā instancē izskata rajonu/pilsētu tiesas. Principā lietas pirmajā instancē tiek skatītas koleģiāli – tiesneša un divu piesēdētāju sastāvā, analizējot pierādījumus un noskaidrojot visus lietā nozīmīgus faktus. Lietas izskatīšanā piedalās visas tajā ieinteresētās personas.⁴²

Lietā tiek nosūtīta uz tiesu, un pēc lietas nosūtīšanas uz tiesu, aizstāvim lietas materiāliem ir jāpievieno savs orderis, lai apliecinātu savu piedalīšanos kriminālā tiesvedībā, tad aizstāvim tiek paziņota diena, uz kuru tiks nozīmēta tiesas sēde, ko tiesnesim ir jāpaziņo ne vēlāk kā trīs dienu laikā. Aizstāvim tiek dota iespēja iepazīties ar lietas materiāliem. Uz tiesas sēdes laiku aizstāvim ir jāsaģatavo runa, kurai jāpamatojas uz to, ka aizstāvāmā persona nav izdarījusi noziegumu. Aizstāvis parasti savu runu pamato ar pierādījumiem.

Kriminālprocesa likums nosaka, ka apsūdzētais, viņa aizstāvis, prokurors, cietušais un viņa pārstāvis, drīkst iepazīties ar materiāliem, kas papildus pievienoti krimināllietai pēc tās saņemšanas tiesā, izdarīt no tiem izrakstus, norakstus un lūgt izgatavot nepieciešamo lietas materiālu kopijas, izņemot likumā paredzētos gadījumus.

Tiesai jāizskata iesniegtie pieteikumi uzreiz pēc to saņemšanas un apspriešanas ar citiem lietā esošiem dalībniekiem. Tiesas lēmumiem par lietas nosūtīšanu trūkumu novēršanai, lietas izbeigšanu, par drošības līdzekļa piemērošanu, grozīšanu, atcelšanu, par

---

⁴² Meikališa Ā., kriminālprocesiālo terminu skaidrojošā vārdnīca, Rīga: Raka, 1998 – 178.lpp.

noraidījumiem, ekspertīzes noteikšanas, par atteikšanos apmierināt pieteikumu, kā arī blakus sūdzībām jābūt pieņemtiem apspriežu istabā un parakstītiem visas tiesas sastāvam.⁴³

Aizstāvim ir tiesības iesniegt noraidījumu prokuroram, tiesnesim, speciālistam, tulkam, ekspertam, ja kādam no tiem ir aizliegts piedalīties tiesvedībā, atbilstoši likumā noteiktajai kārtībai. Šāds noraidījums ir jāiesniedz laicīgi, rakstiskā veidā kopā ar lietas materiāliem.

Tiesas sēdes izmeklēšanas gaitā, aizstāvim ir tiesības norādīt uz esošām pretrunām pierādījumos, kā arī norādīt uz to pretrunu, attiecībā pret likumā noteiktajām normām. Tāpat aizstāvim tiesas izmeklēšanas gaitā ir jāpieraksta visi apsūdzētā sniegtie fakti, lai vēlāk varētu sniegt par tiem viennozīmīgu skaidrojumu, un pievērst klātesošo uzmanību svarīgākajiem lietas apstākļiem.

Kad tiesa ir pasludinājusi tiesas izmeklēšanas pabeigšanu, aizstāvis piedalās tiesu debatēs. Runājot apsūdzētās personas labā, aizstāvis drīkst pamatoties vienīgi uz pierādījumiem, kuri tika izskatīti tiesas izmeklēšanas gaitā. Ja aizstāvim ir jauni pierādījumi, tad viņam jāiesniedz pieteikums par atkārtotu tiesas izmeklēšanu. Ja prokurors uzstājas ar repliku uz aizstāvja runu, tad aizstāvim ir tiesības atbildēt uz šo repliku ar aizstāvības runu, kurā parasti aizstāvis apgāž prokurora tēzi un liek pievērst uzmanību visiem tiesā minētajiem pierādījumiem, tādejādi norādot uz apsūdzētā nevainību vai mazāku atbildību.

Aizstāvības runa ir atsevišķs tiesu debašu institūts. Aizstāvības runas uzdevums ir izlietot visus likumā pieļautos līdzekļus, nolūkā noskaidrot tiesājamā atbildību mīkstinošos un viņu attaisnojošos apstākļus. No vienas puses, aizstāvības runā ir vērojama zināma līdzība ar apsūdzības runu, bet tikai tajā nozīmē, ka faktiskais materiāls, ar ko pamato gan aizstāvības, gan apsūdzības runu, ir viens un tas pats. Taču aizstāvības runas uzdevums ir nevis apsūdzēt, bet aizstāvēt, galveno uzmanību pievēršot faktus konstatējuma/pierādījumu kritikai. Aizstāvības runas saturs ir nevis pierādīšana, bet atspēkošana; tajā nevar būt tas, kas kaitē tiesājamā likumiskām interesēm. Aizstāvības runas saturs ir atkarīgs un individuāli pakārtots konkrētai krimināllietai.

Aizstāvības runa ir aizstāvja darbības noslēguma etaps. Pamatā aizstāvības runa sastāv no:

- 1) Ievaddaļas, kuras izveides paņēmienus un līdzekļus nosaka konkrētā lieta, atspoguļojot:
  - a) Lietas sabiedrisko vērtējumu;

---

⁴³ Kriminālprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis 2005.gada 1.oktobris, Nr.74 (3232).

- b) Norādi uz specifiskām lietas īpatnībām;
  - c) Norādi uz kopējiem priekšrakstiem, kas pamato izvēlēto aizstāvības pozīciju;
  - d) Atsauces uz atsevišķiem apstākļiem, kurus prokurors izvirzījis savā runā;
- 2) Krimināllietas faktisko un juridisko apstākļu analīzes;
  - 3) Tiesājamā personības un viņa uzvedības motīvu raksturojuma;
  - 4) Noslēguma daļas, kura aizstāvis izsaka savus galīgos secinājumus, nosakot attieksmi pret apstākļiem, kas tiesai jāizlemj, un griežas pie tiesas ar lūgumu viņa aizstāvāmo attaisnot, ja viņa vaina nav pienācīgi pierādīta, vai piemērojot aizstāvāmajam vieglāku sankciju, vai piespriest minimālo sodu, ko paredz attiecīgā panta sankcija utt.

Ja aizstāvis tiesas sēdē nepiedalās, ar savu aizstāvības runu var uzstāties tiesājamais personiski. Aizstāvības runa ir individuāla, sakarā ar ko tā strukturāli un saturiski var būt veidota visai dažādi, taču tai jābūt pakārtotai vienam mērķim – aizstāvībai.⁴⁴

Pēc autores domām, aizstāvja runa bieži vien ļoti būtiski var ietekmēt tiesas spriedumu, tāpēc ir svarīgi, lai tā būtu rūpīgi pārdomāta un pamatota ar lietā esošajiem lietas materiāliem. Lai aizstāvja runa varētu likt personām, kurām ir lemšanas tiesības šajā tiesas procesā, mainīt savu nostāju par konkrēto noziedzīgo nodarījumu un mīkstināt aizstāvāmās personas atbildību, vai atbrīvot no šīs atbildības un atzīt personu par nevainīgu. Aizstāvības runai ir jāapgāž prokurora izteiktos pieņēmumus par konkrēto noziegumu un jāpierāda pretējais.

---

⁴⁴ Meikališa Ā., Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca, Rīga: Raka, 1998.-14.-15.lpp

4. Aizstāvja disciplināratbildība

Tiesnešu un advokātu profesionālās ētikas, uzvedības un disciplinārās atbildības jautājumi ir mūsu ikdienas darba sastāvdaļa un arī aktualitāte, kas bieži izraisa diskusijas un domstarpības.

Tomēr to nopietnai analīzei un atrisināšanai, šķiet, veltām pārāk maz laika un vajadzīgās uzmanības, turklāt līdzīgas problēmas skar arī tiesu varas sastāvā esošos prokurorus un citas pie tiesu varas piederošās personas.

Advokātu un tiesnešu savstarpējo attiecību, uzvedības un ētikas jautājumu risināšanu var ietekmēt tie apstākļi, kādi ir Latvijā un kas raksturīgi valstīm ar nelielu teritoriju un iedzīvotāju skaitu, darba un sadzīves koncentrāciju salīdzinoši šaurā vidē. Liela daļa Latvijas tiesnešu un advokātu ir savstarpēji pazīstami, kopā mācījušies, tos vieno citas, piemēram, ģimenes saites, kopīgas intereses vai ilgstošas kopīgas profesionālās attiecības.

Šie apstākļi, šķiet, tuvākajā laikā nemainīsies, un arī nākotnē tie var ietekmēt daudzus profesionālos jautājumus. Tāpēc tas lielā daļā sabiedrības rada aizdomas un neuzticēšanos tiesu varai. Tomēr šie apstākļi nav tik unikāli, lai mēs varētu teikt, ka Latvija salīdzinājumā ar citām valstīm atrodas kādā īpašā stāvoklī. Šie apstākļi nav arī tik bezcerīgi, lai apgalvotu, ka tie objektīvi var apdraudēt tiesu varas prestižu.⁴⁵

Gan tiesnešiem, gan advokātiem ir atsevišķa, uz noteiktu laiku ievēlēta koleģiāla institūcija, kas nodarbojas ar disciplinārlietu izskatīšanu. Tiesnešu disciplinārkolēģijas un Advokātu disciplinārlietu komisijas sastāvā ir tikai attiecīgo profesiju pārstāvji - tiesneši vai advokāti. Izskatot tiesnešu disciplinārlietas, disciplinārkolēģijas darbā ar padomdevēja tiesībām var piedalīties Tiesnešu biedrības pārstāvis, tieslietu ministrs, ģenerālprokurors vai viņa pilnvarota persona. Augstākās tiesas mājaslapā⁴⁶ ir atrodama sīkāka informācija par disciplinārkolēģijas darba organizāciju un izskatīto lietu rezultātiem. Pēc lietas izskatīšanas vienmēr tiek sniegta informācija masu medijiem par izskatīto lietu. Šķiet, ka Advokātu disciplinārlietu komisijas darbs ir daudz noslēgtāks un sabiedrībai mazāk zināms. Advokātiem disciplinārlietas var ierosināt tikai advokātu kolēģijas pārvaldes, uzraudzības un izpildu institūcija - Zvērinātu advokātu padome, kuras lēmums ir koleģiāls.

⁴⁵ Guļāns A., Tiesnešu un advokātu ētika, uzvedība un atbildība. Jurista vārds, 2006.gada 4.jūlijs, Nr.26 (429)

⁴⁶ Augstākās tiesas mājas lapa: <http://www.at.gov.lv/> [aplūkots 2010.gada 2.novembrī]

Kopīga pazīme gan tiesnešiem, gan advokātiem ir: disciplinārlietas var ierosināt par likuma pārkāpumu, par darba pienākumu nepildīšanu un ētikas normu rupju pārkāpumu. Ir arī atšķirības, kas vairāk izskaidrojamas ar konkrētās profesijas atšķirīgajiem darba pienākumiem.

Gan tiesnešiem, gan advokātiem kā disciplinārsodu var uzlikt piezīmi vai rājienu. Advokātiem bez tam var aizliegt pildīt advokāta pienākumus uz laiku līdz vienam gadam vai noteikt citu prakses vietu līdz trīs gadiem. Tiesnešiem savukārt var samazināt amatalgu līdz vienam gadam, ieturot līdz 20% no tās. Bargākais sods, ko var piemērot, ir ierosināt atcelt tiesnesi no amata, bet advokātu - izslēgt no advokātu skaita.

Disciplinārkomisijas lēmumu par izslēgšanu no advokātu skaita izskata arī Zvērinātu advokātu padomē, turklāt disciplinārlietu komisijas lēmumu var pārsūdzēt tiesā Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā.

Bargākajam disciplinārsodam - izslēgšanai no advokātu skaita - ir neatgriezeniskas sekas, jo izslēgtais vairs nekad nevarēs atjaunot savu darbību advokatūrā. Domāju, ka šāda attieksme pret personu, kura ir izdarījusi nopietnu disciplinārpārkāpumu, ir loģiska un pamatota.⁴⁷

Pirms neilga laika Latvijā masu mēdijos nonāca skandalozā advokāta V. Tihonova lieta. Advokātam pārmeta Ētikas kodeksa pārkāpumus, ar toreizējo klientu, uzņēmēju G. Saknīti telefoniski apspriežot nepieciešamību piekukuļot tiesnešus G. Saknīša interešu labā. Telefonsarunās, kas tika ierakstītas un nonāca masu mēdiju rīcībā, V. Tihonovs lietoja necenzētus izteikumus, kā pats vēlāk skaidroja - lai piemērotos sarunu biedram.

Advokātu disciplinārlietu komisija 2006.gada 13.jūnijā nolēma, ka V. Tihonovs ir rupji pārkāpis advokātu profesionālās ētikas noteikumus un uzlika viņam disciplinārsodu – izslēgšanu no zvērinātu advokātu skaita.⁴⁸

2007.gada 20.decembrī Administratīvā rajona tiesa ņēma vērā V. Tihonova lūgumu par tiesvedības izbeigšanu un Disciplinārlietu komisijas pārstāvju viedokli, ka lieta nav izskatāma administratīvā procesa kārtībā un secināja, ka Disciplinārlietu komisijas lēmums ir starplēmums, uz kura pamata Padome var skatīt jautājumu par advokāta izslēgšanu. Tas nav uzskatāms par administratīvo aktu un tas nerada tiesiskas sekas. Lēmumā atzīts, ka bez

---

⁴⁷ Guļāns A., Tiesnešu un advokātu ētika, uzvedība un atbildība. Jurista vārds, 2006.gada 4.jūlijs, Nr.26 (429)

⁴⁸ Latvijas Zvērinātu advokātu kolēģijas disciplinārlietu komisijas lēmums Nr.02/2006

Padomes lēmuma nav disciplināri sodītās personas un tādejādi, pārsūdzot disciplinārlietu komisijas lēmumu, nav pamata atsaucei uz LR Advokatūras likuma 81.panta noteikumiem.⁴⁹

2008. gada 19. februārī Latvijas Zvērinātu advokātu padome nolēma atzīt, ka zvērinātam advokātam V.Tihonovam nepamatoti uzlikts disciplinārsods – izslēgšana no zvērinātu advokātu skaita. Ar lēmumu noteikts nodot V.Tihonova disciplinārlietu Disciplinārlietu komisijai cita disciplinārsoda uzlikšanai.⁵⁰

Turpretī, Latvijas Zvērinātu advokātu kolēģijas Ētikas komisija 2008.gada 19.jūnijā ierosināja Padomei izpildīt 2006.gada 13.jūnija Disciplinārlietu komisijas lēmumu, ar kuru V.Tihonovam uzlikts disciplinārsods – izslēgšana no zvērinātu advokātu skaita.⁵¹

Padome atzina, ka Ētikas komisijas ierosinājums ir pamatots. Un pamatojoties uz Latvijas Zvērinātu advokātu kolēģijas disciplinārlietu komisijas lēmumu Nr.02/2006 izslēdza V.Tihonovu no zvērinātu advokātu skaita.⁵²

Visbeidzot Administratīvā rajona tiesa, pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 126.panta 1.daļu, 246.-251.pantu un 289.-291.pantu. nosprieda apmierināt V.Tihonova pieteikumu par Latvijas Zvērinātu advokātu padomes lēmuma Nr.161 atcelšanu.⁵³

Uzskatu, ka šī lieta kalpo par piemēru tam, ka disciplinārsodu prakse attiecībā pret advokātiem ir neliela un tāpēc joprojām tajā ir saskatāmi dažādi trūkumi un nepilnības, kas pildzina galējā lēmuma pieņemšanu.

Lielākajā daļā izskatīto disciplināro pārkāpumu lietu iezīmējas viena kopīga tendence: nepietiekami noformētas un novārtā atstātas attiecības ar klientiem. Vērojams, ka kolēģi, uzņemoties klientu lietu, ne vienmēr apzinās, ka svarīgi ne tikai nodrošināt kvalitatīvu lietas vešanu. Klientam ir tiesības zināt, kas notiek attiecīgajā lietā un ko advokāts ir paveicis klienta interešu pārstāvībai. Tādējādi klients, kuram nav pietiekamas informācijas par lietas gaitu vai kuram šķiet, ka viņa lietai nav pievērsta pienācīga uzmanība, vēršas advokātu padomē ar sūdzību.

Disciplinārlietu komisija ir nepatīkami pārsteigta par būtiskajiem lietvedības noteikumu pārkāpumiem, kas atklājušies disciplinārlietu izskatīšanas gaitā. Pārskatā jau

⁴⁹ Administratīvās rajona tiesas lēmums Nr.A42525407/A5254-07/19

⁵⁰ Latvijas Zvērinātu advokātu padomes lēmums Nr.21

⁵¹ Latvijas Zvērinātu advokātu kolēģijas Ētikas komisijas lēmums Nr.2 (protokols Nr.2)

⁵² Latvijas Zvērinātu advokātu padomes lēmums Nr.161 (protokols Nr.10)

⁵³ Administratīvās rajona tiesas spriedums Nr.A42739408/A4714-09/22

norādīts, ka vairākās lietās advokāts darbojies klienta vārdā, nenoformējot attiecīgo vienošanos ar klientu. Par nepieļaujamu nevērību uzskatāma situācija, ja advokāts turpina darboties klienta vārdā, pat iesniedzot tiesā procesuālus dokumentus, kaut arī beidzies klienta izsniegtās pilnvaras termiņš. Šāda darbība var novest pie nopietniem un neatgriezeniskiem pārkāpumiem klienta lietas vešanā. Advokātam vienmēr jāievēro būtiskākais profesijas imperatīvs: nekaitēt klientam.

Advokatūra ir tiesu varas profesija. Advokātam ir jāspēj savienot divus būtiskākos uzdevumus: neatlaidīgi pārstāvēt klienta intereses un nodrošināt taisnīgas tiesas procesu. Maldīgi domāt, ka taisnīgas tiesas process ir upurējams īstermiņa klienta interešu vārdā. Par advokāta profesijai neatbilstošu uzskatāma tāda rīcība, kas nepamatoti kavē un novilcina tiesas procesu. Ja advokāts vārdos vai darbībā noniecina tiesu lomu vai rada sabiedrībai iemeslu neuzticēties tiesu varas profesijām, tad šāda advokāta rīcība pielīdzināma profesionālai pašnāvībai.

Jāatzīst, ka Disciplinārlietu komisijai šis ir bijis grūts posms. Ne tikai tāpēc, ka ir grūti tiesāt savus kolēģus, bet arī tādēļ, ka sakāpinātas sabiedrības intereses dēļ par atsevišķām komisijas izskatāmām lietām, dažu kolēģu rīcība ne vienmēr ir atbildusi koleģialitātes standartiem, ko profesionālās ētikas kodekss prasa no advokātiem. Jāatzīst, ka mūsu savstarpējie strīdi nevaros profesijas reputāciju, drīzāk pretēji. Un kā lai citādi mēs nodrošinām cieņu pret advokatūras profesiju, ja vispirms kritiski nevērtēsim paši savu darbību. Kā teicis Ojārs Vācietis, "kas sevi neciena, tas citus nevar cienīt".⁵⁴

Pašlaik tiesnešiem, advokātiem un prokuroriem katram ir savas ētiku regulējošas normas, to piemērošanas prakse un savi skaidrojumi. Tas neveicina vienotu izpratni par profesionālo ētiku, pastiprina profesionālo norobežošanos un vēlmi pasargāt "savējos". Ētikas padome varētu būt pagaidām iztrūkstošais vienojošais elements, kurā jābūt pārstāvniecībai no visām trijām tiesu varas profesijām, kā arī kompetencei paust kopēju viedokli par jautājumiem, kas attiecas uz tiesnešiem, prokuroriem un advokātiem.⁵⁵

Kā jau autore iepriekš minēja, tad disciplinārsodu prakse attiecībā pret advokātiem Latvijā ir diezgan neliela, tāpēc tādu spilgtu piemēru ir maz un patstāvīga prakse nav vēl izveidojusies un disciplinārlietu skaits ir ļoti neliels. Turklāt, pēc autores domām, bieži vien ir

---

⁵⁴ Liepa L., Advokātu kolēģijas disciplinārlietu komisijas prakse. Latvijas Vēstnesis, 2007.gada 29.maijs, Nr. 22 (475)

⁵⁵ Guljāns A., Tiesnešu un advokātu ētika, uzvedība un atbildība. Jurista vārds, 2006.gada 4.jūlijs, Nr.26 (429)

grūti nošķirt, kurā brīdī advokāts pārkāpj profesionālās ētikas normas, un kurā viņš tās nepārkāpj.

5. Samaksa par aizstāvja palīdzību

Atkarībā no aizstāvja statusa ir atkarīgs arī viņa finansēšanas avots, vai par to maksās valsts, vai pats apsūdzētais, aizdomās turētais vai aizturētais. Tātad, obligātās aizstāvības gadījumā aizstāvi finansēs valsts, bet ja persona, pret kuru uzsākts process ir pilngadīga, psiholoģiski pieskaitāma un finansiāli nodrošināta, tad savu aizstāvi tā finansē pati.

Tātad, ja slēgta vienošanās par aizstāvības veikšanu, tad samaksu nodrošina persona, kura aizstāvi uzaicinājusi un parakstījusi vienošanos. Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības gadījumā, tad samaksas kārtību un apmēru nosaka Ministru kabinets. Ja veikta darbība atsevišķā procesuālā darbībā, tad samaksu advokātam Ministru kabineta noteiktajā kārtībā un apmērā veic par juridiskās palīdzības sniegšanu atbildīgā iestāde no šiem mērķiem paredzētajiem valsts līdzekļiem. Aizstāvim ir tiesības prasīt samaksas piedziņu.

Tiesības uz atbrīvošanu no samaksas par aizstāvja palīdzību, kas tādā gadījumā tiek segta no valsts līdzekļiem ir personai, kuras mantiskais stāvoklis izslēdz iespēju samaksu par aizstāvja palīdzību nodrošināt no saviem līdzekļiem. Kā arī personai, kura kriminālprocesā, kad aizstāvja piedalīšanās ir obligāta, nav vēlējusies aizstāvi. Lēmumu par aizstāvja palīdzības apmaksāšanu no valsts līdzekļiem pieņem izmeklēšanas tiesnesis pirmstiesas procesā vai arī tiesa iztiesāšanās.⁵⁶

Atlīdzības apmēru par juridiskās palīdzības sniegšanu nosaka zvērināts advokāts, rakstveidā vienojoties par to ar personu, kura vērsusies pēc juridiskās palīdzības, tas ir, ar klientu. Ja šādas vienošanās nav, tad atlīdzība tiek noteikta pēc takses. Maksa par zvērināta advokāta sniegto juridisko palīdzību var tikt noteikta vai nu kā fiksēts maksājums, ņemot vērā veicamā uzdevuma sarežģītību un izpildes ilgumu, vai arī nosakot konkrētu stundu likmi, par ko iepriekš ar klientu vienojas. Lietās, kas saistītas ar izbraukumiem, zvērinātam advokātam, bez minētajā taksē paredzētās pamatsummas atlīdzina komandējuma izdevumus uz tās personas rēķina, kas vērsusies pēc palīdzības.⁵⁷

Arī Latvijas Zvērinātu advokātu ētikas kodekss nosaka vairākus principus saistībā ar advokāta darba samaksu:

---

⁵⁶ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K., Kriminālprocess shēmās, A daļa, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2007.-102.lpp.

⁵⁷ Meikališa Ā., Kriminālprocesa tiesības, Vispārīgā daļa, 1. Grāmata, Rīga: Raka 2000.-222.lpp

- Advokāts nekad nedrīkst aizmirst, ka nevis samaksa par viņa darbu, bet gan viņa klienta intereses un taisnīgas tiesas spriešanas nepieciešamība ir primāras. Advokāts nedrīkst atteikties no lietas vešanas vai to pārtraukt tāpēc, ka klients nevar papildināt iepriekšējo iemaksu, kas faktiski izlietota. Advokāta darba oficiāla novērtējuma trūkuma gadījumā jānosaka darba saprātīga samaksa, ievērojot strīda priekšmeta summu, klienta ieinteresētību, ieguldīto darbu un laiku, visus pārējos personiskos un faktiskos lietas apstākļus, kā arī profesionālo risku.

- Advokāts, kas iesaista citu valstu advokātus kā konsultantus lietā vai sadarbojas ar viņiem lietas vešanā, ir atbildīgs par izdevumu samaksu iesaistītām personām. Viņam nav tiesību pieprasīt atalgojumu sev par konsultantu iesaistīšanu.

- Finansu lietā advokātam jābūt īpaši precīzam un uzmanīgam. Viņš nekad nedrīkst sajaukt klienta naudas līdzekļus ar savējiem, un viņam jābūt spējīgam jebkurā laikā atmaksāt uzticēto naudu. Advokāts nedrīkst paturēt naudu, kas saņemta klientu vajadzībām, ilgāk kā tas ir nepieciešams.

- Advokāts drīkst pieprasīt iepriekšēju iemaksu savu izdevumu segšanai, bet šai iemaksai jābūt samērīgai paredzamajiem maksājumiem, iespējamiem izdevumiem un darba apjomam.⁵⁸

Autore uzskata, ka attiecībā uz pirmo punktu, tas varētu būt strīdīgs jautājums, jo advokāta darbības pamatā ir darba samaksa. Turklāt advokāta darbību liela mērā motivē darba samaksas apmērs. Tāpēc uzskatu, ka šis Advokātu ētikas kodeksa punkts lielākajā daļā gadījumos tiek pārkāpts, jo klienta intereses un taisnīgas tiesas spriešanas nepieciešamība lielākajai daļai advokātu, nekad nebūs primārais, to tomēr lielākoties noteiks darba samaksa.

---

⁵⁸ Latvijas Zvērinātu advokātu ētikas kodekss, pieņemts 1993.gada 21.maijā.

Kopsavilkums

Apskatot un izanalizējot aizstāvja statusu kriminālprocesā, autore apskatīja arī tā tiesības un pienākumus. Autores mērķis rakstot šo bakalaura darbu, bija izpētīt aizstāvja jēdzienu, noteikt tā galveno uzdevumu un funkcijas, likumā noteiktajā kārtībā.

Izpētot likumos noteiktās normas, autore nonāca pie secinājuma, ka visiem procesa dalībniekiem ir garantētas tiesības procesā. Arī tad, ja šīs tiesības personai nav iespējams pilnvērtīgi izmantot materiāla nodrošinājuma vai psihisku trūkumu dēļ, valsts šīm personām piemēro jaunas tiesības, kas garantētu tām aizstāvību kriminālprocesā.

1. Personai ir tiesības atteikties no aizstāvja un procesā pārstāvēt sevi pašai. Taču autore uzskata, ka aizstāvis ir vienīgā persona, kura pilnvērtīgi un profesionāli var aizstāvēt personas, pret kuru uzsākts process aizstāvību kriminālprocesā. Tāpēc jau vien, ka aizstāvim ir atbilstošas zināšanas un pieredze, kuras pielietojot nepārprotami var panākt vēlamo rezultātu aizstāvībā.

2. Attiecībām starp aizstāvāmo personu un aizstāvi ir ļoti liela nozīme. Advokāts ievēro pilnīgu konfidencialitāti un neizpauž ziņas, kuras viņam uzticējies viņa aizstāvāmais. Aizstāvis izskaidro savam aizstāvāmajam viņa tiesības, ka arī visus lietas materiālus. Aizstāvim ir jādara viss iespējamais, lai savu aizstāvāmo attaisnotu, vai mīkstinātu viņa atbildību. Tāpat aizstāvim ir pienākums ievākt pierādījumus un nodot tos izmeklētājam.

3. Kā jau autore minēja, tad likumā aizstāvja tiesības un pienākumi ir plaši aprakstīti, bet ne vienmēr aizstāvji tās pilnvērtīgi izmanto. Reizēm aizstāvji ir pārkāpējuši procesā un tapēc arī neizmanto visas viņiem piešķirtās tiesības. It sevišķi ar to bieži var sastapties valsts piešķirto aizstāvju lietās, jo valsts piešķirtajiem aizstāvjiem darba samaksa ir salīdzinoši mazāka, nekā tā ir privātajā sektorā strādājošajiem aizstāvjiem. Turklāt, aizstāvja iesaistīšanās procesā var būt neefektīva arī tad, ja aizstāvis jau pārstāv kādas citas personas tiesības citā kriminālprocesā, civilprocesā vai administratīvajā procesā. Tādēļ, ka aizstāvis par primāro uzskata tieši šo kriminālprocesu un velta visu savu laiku šim procesam. Un tad, aizstāvja bezdarbības dēļ, aizstāvāmās personas intereses var netikt pilnvērtīgi izmantotas un tiesas spriedums šajā procesā var būt tai nelabvēlīgs. Tāpēc autore uzskata, ka būtu nepieciešams pieņemt kādas likuma normas, kas daudz efektīvāk regulētu aizstāvja pienākumus procesā. Jo, piemēram, Latvijas Zvērinātu advokātu ētikas kodekss bieži vien darbojas ar rekomendējošu raksturu, bet tikai ļoti būtiskos pārkāpumos ar obligātu raksturu. Un savukārt, par šo pienākumu nepildīšanu arī noteiktu kādas atbilstošas sankcijas, kas

pastiprinātu advokātu atbildību. Mūsdienās aizstāvjiem tiek dotas parāk plašas tiesības, kā rezultātā bieži vien tie saņem samaksu par neko.

4. Disciplinārlietu komisijas sastāvā ir zvērināti advokāti, kuriem bieži vien ir jālemj par sava kolēģa vai studiju biedra likteni. Un tas nozīmē, ka bieži vien lēmums varētu būt arī neobjektīvs. Tāpēc, pēc autores domām, komisijas locekļiem būtu jābūt brīviem no ietekmes, kas būtu saistīta ar viņu personīgajām interesēm.

Annotation

In this work author to consider and analyse status of pleader in criminal trial. Special attention is give about pleaders rights and duties in criminal trial. More author in this work investigated pleaders general commission and functions.

There are described a pleaders and defendants mutual relations in pretrial investigaton. As well as there are described pleaders actions, those who pleader manage in within the four corners or an act in pretrial investigation and law suit.

In this work are described a deaths and difficulties, which forbidding to apply a defence in particulas criminal trial.

Avotu saraksts

Literatūra

1. Autoru kolektīvs, Juridisko terminu vārdnīca, Rīga: Nordik, 1998
2. Guļāns A., Tiesnešu un advokātu ētika, uzvedība un atbildība. Jurista vārds, 2006.gada 4.jūlijs, Nr.26 (429)
3. Jakubaņecs V., Juridiski terminoloģiskā skaidrojošā vārdnīca. – Rīga:”P&K”, 1999
4. Jansons J., „Sabiedrība un valsts nodrošinātā juridiskā palīdzība. Jurista vārds, 2007.gada 15.maijs, Nr. 20 (473)
5. Konovalovs J., Rupeiks G., Advokāts pirmstiesas procesā: pret darbības izmeklēšanai problēmas aspektā., Zinātnisko rakstu krājums, Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 2008
6. Liepa L., Advokātu kolēģijas disciplinārlietu komisijas prakse. Latvijas Vēstnesis, 2007.gada 29.maijs, Nr. 22 (475)
7. Meikališa Ā., Kriminālprocesa tiesības, Vispārīgā daļa, 1. Grāmata, Rīga: Raka 2000
8. Meikališa Ā., Kriminālprocesa tiesības, Vispārīgā daļa, 1. Grāmata, Rīga: Raka 2000
9. Meikališa Ā., Kriminālprosuālo terminu skaidrojošā vārdnīca, Rīga: Raka, 1998
10. Meikališa Ā., Strada – Rozenberga K., Tiesu varas institūciju tiesības (shēmas), Rīga: 2001
11. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K., Kriminālprocess shēmās, A daļa, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2007
12. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K., Pārmaiņu laiks kriminālprocesā. Jurista Vārds, 2006.gada 14.marts, Nr. 11 (414)
13. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K., Pārmaiņu laiks kriminālprocesā. Jurista Vārds, 2006.gada 30.maijs, Nr. 21 (424)
14. Siliņa R., Aizstāvības nodrošināšanas modelis. Jurista Vārds, 2008.gada 29.janvāris, Nr.4 (508)
15. Siliņa R., „Vai valsts apmaksāts advokāts spēj palīdzēt”. Jurista Vārds, 2008.gada 22.aprīlis, Nr.16 (520)
16. Starptautiski zinātniski praktiskā konference, Kriminālprosuālais taisnīgums, Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 2005
17. Vildbergs H. J., Feldhūne G., Atsauces Satversmei, Rīga: Latvijas Universitāte, 2003

18. Voroncovs A., Kad veidojas advokāta un klienta attiecības. Jurista Vārds, 2006.gada 18.jūlijs, Nr.28(431)
19. Latvijas Krimināllietu advokātu biedrība. Mājas lapa <http://www.lkab.lv/lv/>
20. Augstākās tiesas mājas lapa: <http://www.at.gov.lv/> [aplūkots 2010.gada 2.novembrī]

Tiesu prakse

1. Administratīvās rajona tiesas lēmums Nr.A42525407/A5254-07/19
2. Administratīvās rajona tiesas spriedums Nr.A42739408/A4714-09/22
3. Latvijas Zvērinātu advokātu kolēģijas disciplinārlietu komisijas lēmums Nr.02/2006
4. Latvijas Zvērinātu advokātu padomes lēmums Nr.21
5. Latvijas Zvērinātu advokātu kolēģijas Ētikas komisijas lēmums Nr.2 (protokols Nr.2)
6. Latvijas Zvērinātu advokātu padomes lēmums Nr.161 (protokols Nr.10)

Normatīvie akti

1. Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993.gada 1.jūlijs, Nr.43.
2. Latvijas Republikas Advokatūras likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993.gada 21.maijs, Nr. 27.
3. Latvijas Zvērinātu advokātu ētikas kodekss, pieņemts 21.05.1993.
4. Kriminālprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005.gada 1.oktobris, Nr.74 (3232).
5. Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005.gada 1.jūnijs, Nr.52.